

Η ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΙΣΤΕΩΣ
ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΔΟΣΙΘΕΟΥ *

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗ

ΚΛΗΡΗΓΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

2. *Ἀφορμὴ καὶ σκοπὸς τῆς συγγραφῆς τῆς Ὁμολογίας καὶ ἡ ἐν γένει κατάστασις καὶ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ἰστ' καὶ ἰζ' αἰῶνα ἐναντι τοῦ Ῥωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ.*

Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω συγγραφῶν τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου τὴν πρῶτην θέσιν ἀναντιρρήτως κατέχει ἡ Ὁμολογία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως αὐτοῦ, ἥτις καὶ γενικῶς κέκτηται ἰδιάζουσαν ὅλως ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν σημασίαν καὶ ἀξίαν, καὶ διὰ τοῦτο κατέχει πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν κατὰ συνθήκην λεγομένων συμβολικῶν βιβλίων τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς κατὰ τὸν ἰζ' αἰῶνα συναντήσεως ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ τῶν τριῶν μεγάλων χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν: Ὁρθοδόξου, Ῥωμαιοκαθολικῆς καὶ Προτεσταντικῆς καὶ τοῦ διεξαχθέντος ἀγῶνος πρὸς ἐπικράτησιν αὐτῶν. Εἰδικώτερον δὲ ἀφορμὴν πρὸς συγγραφὴν τῆς Ὁμολογίας παρέσχεν ἡ περὶ τῆς πίστεως τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἔρις μεταξὺ τῶν δύο ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως, καὶ δὴ μεταξὺ τῶν εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολὴν ἀπεσταλεμένων πρακτόρων αὐτῶν ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν ἐν Γαλλίᾳ Ἰανсениστῶν καὶ Καλβινιστῶν, ἑκάτεροι τῶν ὁποίων ἐζήτουν νὰ παραστήσωσι τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὡς συμφρονοῦσαν αὐτοῖς ἐν τοῖς δόγμασι καὶ ἰδιαιτάτα ἐν τῷ τῆς θείας εὐχαριστίας, τοὺς δὲ ὀρθοδόξους Ἕλληνας παρίστων καὶ ἔλεγον «ποτὲ μὲν Λατινόφρονας, ποτὲ δὲ Λουθηρόφρονας», ὡς ἔπραττεν ὁ καλβινιστὴς J. Claude¹, στηριζόμενοι καὶ ἐκμεταλλευόμενοι πρὸς τοῦτο τὴν Λουκάρειον Ὁμολογίαν, ἥτις εἶχε καταστῆ σημεῖον ἀντιλεγόμενον καὶ πέτρα σκανδάλου διὰ τε τοὺς ὀρθοδόξους καὶ τοὺς ἑτεροδόξους. Ὅθεν ὁ βαθυτέρος καὶ πραγματικὸς λόγος καὶ σκοπὸς τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου, συγγράφοντος

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου Τόμου σ. 707.

1. Παρὰ E. R'e n a u d o t, Gennadii Patriarchae Constantinopolitani homiliae de sacramento Eucharistiae. Meletii Alexandrini, Nectarii Hierosolymitani, Meletii Syrigi et aliorum de eodem argumento opuscula, graece et latine. Parisiis 1709, σ. 175.

τὴν Ὁμολογίαν του, ἦτο ν' ἀντιπαραθέσῃ εἰς τὴν καλβινικὴν Λουκάρειον Ὁμολογίαν ἰδίαν ὀρθόδοξον Ὁμολογίαν, ἵνα δι' αὐτῆς διακριθῇ σαφῶς ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία ἀπὸ τῆς προτεσταντικῆς καὶ χαραχθῇ ἡ διαχωρίζουσα τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸν Προτεσταντισμὸν δροστικῆ γραμμῇ, καθοριζομένων ἀκριβῶς τῶν σημείων ἐπαφῆς καὶ διακρίσεως αὐτῶν. Τοῦτο ἐπέβαλλον τότε λόγοι ἀμύνης καὶ υπερασπίσεως τῆς αὐτοτελείας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ προφυλάξεως τῆς ἀρχαιοπαραδότου διδασκαλίας αὐτῆς ἔναντι τῶν ἀπειλουσῶν τὴν πρώτην καὶ διαστρεφουσῶν τὴν δευτέραν δύο ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως. Διότι ὁ 15' αἰὼν ὑπῆρξε περίοδος κρατερᾶς καὶ ἀνίσου πάλης τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τε τοῦ Ῥωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἀμφοτέρων ἐπιδραμόντων κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς καὶ ἐπιδιωξάντων πάσῃ μηχανῇ νὰ προσελκύσωσι καὶ ἀφομοιώσωσιν ἑκάτερος πρὸς ἑαυτὸν καὶ καθυποτάξωσι ταύτην. Καὶ ὁ μὲν κατὰ τοῦ Ῥωμαιοκαθολικισμοῦ ἀγὼν τῶν Ὁρθοδόξων διεξήχθη ἐπιτυχῶς καὶ ὑπὸ ἄλλων μὲν, κατ' ἐξοχὴν δὲ ὑπὸ τῶν Πατριαρχῶν Κυρίλλου Λουκάρεως καὶ Δοσιθέου, ἀπολήξας ἐν τέλει ὑπὲρ τῶν Ὁρθοδόξων. Ὁ δὲ κατὰ τοῦ Προτεσταντισμοῦ διεξήχθη σθεναρῶς ἐπίσης ὑπὸ πλειόνων ὀρθοδόξων ἱεραρχῶν καὶ θεολόγων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συνόδων ἀπὸ τε τῆς Κων)πόλεως καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, ἀπὸ τε τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν Σλαβικῶν χωρῶν, διαρκέσας ὀλόκληρον σχεδὸν τὸν 15' αἰῶνα, εἰ καὶ ἡ δευτέρα φάσις αὐτοῦ συμπίπτει μετὰ τῶν ἐτῶν 1629 μέχρι 1672, ἦτοι ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας μέχρι τῶν ἐν Κων)πόλει καὶ Ἱεροσολύμοις Συνόδων τοῦ ἔτους 1672. Κατ' ἀμφοτέρων τῶν ἐπιδρομῶν τούτων οἱ Ὁρθόδοξοι ἠγωνίσθησαν σθεναρῶς, υπεραμυνόμενοι τῆς αὐτοτελείας καὶ ἐλευθερίας τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀκεραιότητος καὶ καθαρότητος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, οἱ δὲ ἀγῶνες αὐτῶν ἐστέφθησαν τελικῶς ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Καὶ πρῶτον ὁ Παπισμὸς ἤδη ἀπὸ τοῦ προηγουμένου 15' αἰῶνος ἤρχισε νὰ θέτῃ καὶ πάλιν εἰς ἐφαρμογὴν τὰ παλαιὰ σχέδιά του περὶ καθυποτάξεως τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀντὶ ν' ἀρχίσῃ ἐκ τῶν ἄνω, ἤρχισεν ἐκ τῶν κάτω, ἀντὶ νὰ ἐπιδιώξῃ καὶ πάλιν τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ κέντρου τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τ. ἔ. τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, προετίμησε δι' ἐλιγμῶν νὰ φθάσῃ εἰς τοῦτο, προσελκύων προηγουμένως τοὺς ἀφελεστέρους Σλαύους καὶ Ἑλληνας Ὁρθοδόξους διὰ τοῦ νέου πονηροῦ προσηλυτιστικοῦ συστήματος τοῦ Οὐνιτισμοῦ. Τὸ σύστημα τοῦτο, αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ ὁποίου δέον ν' ἀναχθῶσιν εἰς τὴν ψευδῆ ἔνωσιν τῆς Φλωρεντίας (1439), ὁργανωθὲν ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γνωστῆς ἀρχῆς αὐτῶν «*unité dans la foi, varieté dans les rites*», ἐφηρμοσθῆ ἐπιτυχῶς ὑπ' αὐτῶν λήγοντος τοῦ 15' αἰῶνος τὸ μὲν ἐν Πολωνίᾳ καὶ γαλιόδικῃ Ρωσίᾳ, ἔνθα διὰ τῆς Συνόδου τῆς Βορέστης τοῦ 1596 ἑκατομμύρια

ἀπλοϊκῶν Ὁρθοδόξων Ρουθηνίων παρεσύρθησαν εἰς τὴν κακέμφατον «Οὐνίαν»¹, τὸ δὲ ἐν Συρία, Μεσοποταμία, Παλαιστίνη, Αἰγύπτῳ καὶ τέλος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κων)πόλει καὶ τῇ ἐξ αὐτῆς ἐξαφωμένη Ἑλλάδι². Μετὰ τινὰς ἀποτυχίας καὶ διωγμοὺς οἱ Ἰησοῦνται κατάρθωσαν μέχρι τῶν μέσων τοῦ 15 αἰῶνος νὰ ἐγκατασταθῶσιν ὀριστικῶς καὶ ἐν Κων)πόλει, Σμύρνῃ, Χίῳ, Νάξῳ, Κύπρῳ, Ἀθήναις, Χαλκίδι καὶ ἀλλαχοῦ. Ὑπὸ τὴν προστασίαν δὲ τῶν παρὰ τῇ Πύλῃ καθολικῶν πρεσβευτῶν Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Ἑνετίας (εἰ καὶ τῆς τελευταίας οὐχὶ πάντοτε) ἐπεδόθησαν δι' ἀφθόνων ὀλικῶν μέσων καὶ πονηρῶν τεχνασμάτων εἰς τὸν προσηλυτισμὸν τῶν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν δεινοπαθούτων ἀτυχῶν Ὁρθοδόξων, ἐκμεταλλεῦόμενοι ἰδίως τὴν ἐκ τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας ταραχὴν καὶ σύγχυσιν αὐτῶν καὶ περιστῶντες ψευδῶς ὅτι οὐδεμία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὸ ἔργον αὐτῶν κατηύθυνε καὶ ἐνίσχυεν ἀπὸ τῆς Ρώμης ἡ «Congregatio pro propaganda fide», ἣτις πλὴν τῶν Ἰησοῦντων ἐχρησιμοποιοῦσι πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν της καὶ τοὺς ἀποφοίτους τοῦ ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου ΙΓ' τῷ 1577 ἰδρυθέντος ἐν Ρώμῃ «Collegii Sancti Athanasii», ὡς τὸν Πέτρον Ἀρκοῦδιον, Λέοντα Ἀλλιάτιον, Ἰωάννην Ματθαῖον Καρυοφύλλην, Ἀλοῦσιον Ἀνδρουτζην, Νικόλαον Κομνηνὸν Παπαδόπουλον, Νεόφυτον Ροδινόν, Δημήτριον Πέπανον καὶ ἄλλους³.

Ἄλλὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ ἔσπευσε νὰ μιμηθῇ καὶ ὁ Προτεσταντισμὸς, πέμψας καὶ αὐτὸ εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολήν τοὺς πράκτοράς του πρὸς διάδοσιν ἐν αὐτῇ προτεσταντικῶν ἰδεῶν. Ὡς γνωστόν, ὁ Προτεσταντισμὸς ἀπ' ἀρχῆς ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν τινα μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας διὰ τοῦ Μεγάλγχθονος⁴, εἶτα διὰ πολιτικῆς συμμαχίας μεταξὺ τῶν ἐν Πολωνίᾳ Διαμαρτυρομένων καὶ Ὁρθοδόξων⁵, ἰδιαίτατα δὲ διὰ τῶν Βυρτεμβεργίων Λουθηρανῶν θεολόγων, συναψάντων θεολογικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Πατριάρχου Κων)πόλεως Ἱερε-

1. Βλέπ. Ἰω. Καρμίρη, μν. ἔ. σ. 40 ἐξ. Πληροφορίας τινὰς περὶ τῆς δράσεως τῶν Ἰησοῦντων καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐκμεταλλεύσεως τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας παρέχει ἡμῖν καὶ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης Δοσιθεὸς ἐν τοῖς προλεγομένοις αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς ὀρθοδόξου Ὁμολογίας τοῦ Πέτρου Μογίλα (φύλ. ε'—ζ'), (ἀναδημοσιευθεῖσας καὶ ὑπὸ τοῦ E. L e g r a n d, μν. ἔ. τ. III σ. 68 ἐξ.), καὶ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, σ. 1171 κ. ἄλ.

2. Βλέπ. Κωνσταντίου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου, Βιογραφία καὶ συγγραφαὶ αἱ ἐλάσσονες, ὑπὸ Θ. Ἀριστοκλέους, Κων)πολις 1866, σ. 170 ἐξ. X. Παπαδοπούλου, Φύσις καὶ χαρακτὴρ τῆς Οὐνίας. Οἱ Οὐνῖται ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι 1928, ἰδ. σ. 19 ἐξ. Δ. Διαμαντοπούλου, Ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδος καὶ ἡ λατινικὴ Οὐνία ἐν Ἀνατολῇ (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἀναπλάσεως» 1927), Ἀθήναι 1927, σ. 11 ἐξ.

3. Πρβλ. M. Jugie, μν. ἔ. τ. I σ. 522 ἐξ., 531 ἐξ.

4. Βλέπ. Ἰω. Καρμίρη, μν. ἔ. σ. 30 ἐξ.

5. Αὐτόθι σ. 39 ἐξ.

μίου Β' πρὸς διάδοσιν προτεσταντικῶν ἰδεῶν μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων¹ καὶ τέλος διὰ τοῦ Μητροφάνους Κριτοπούλου². Τὴν μεγαλυτέραν δ' ὁμοίως ἀπόπειραν διεισδύσεως εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολὴν ἐποιήσατο ὁ Προτεσταντισμὸς ἐν ἀρχῇ τοῦ 17^{ου} αἰῶνος καὶ σχεδὸν ταυτοχρόνως καὶ παραλλήλως πρὸς τὴν εἰς Ἀνατολὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἰησουϊτῶν, μὲ πρωταγωνιστὴν κυρίως τὸν Καλβινισμόν, ὅστις ἐπεδίωξε τὸν ἐκπροτεσταντισμὸν τῶν Ὁρθοδόξων ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν τεσσάρων ἐν Κων)πόλει διαμαρτυρομένων πρεσβυτέρων Ἀγγλίας, Ὀλλανδίας, Γερμανίας καὶ Σουηδίας, ἀμιλλώμενος πρὸς τὸν Παπισμὸν, μεθ' οὗ ὁμηρικὰς διεξήγεε περὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κων)πόλεως μάχας. Οὗτω δ' ἐπιτυχὼν νὰ ἐπιβάλλῃ ὡς Πατριάρχην Κων)πόλεως Κύριλλον τὸν Λούκαριν³ καὶ ἐκμεταλλευθεὶς τὴν δυσχερεστάτην θέσιν αὐτοῦ καὶ τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐπέβαλεν αὐτῷ τῷ 1629 πρὸς ὑπογραφήν καλβινικὴν τινα Ὁμολογίαν πίστεως, ἣν ὁ Πατριάρχης, ὑπέκρινεν εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις καὶ τοὺς ἐπικρεμαμένους κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ζωῆς του μεγάλους κινδύνους, ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ υἱοθετήσῃ ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπήνεγκεν ἐπ' αὐτῆς ἰδίᾳ τινὰς ἀνεπαισθήτους τροποποιήσεις ἐπὶ τὸ ὀρθοδοξότερον. Αὕτη εἶναι ἡ περιφημος Λουκάρειος Ὁμολογία⁴, ἣτις ἐξήγειρε πανταχοῦ δεινὸν σάλον καὶ δυσπερίγραπτον σύγχυσιν καὶ ταραχὴν μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων, παρατηρούντων ὅτι δι' αὐτῆς κατεβάλλετο ἡ ματαία προσπάθεια, ὅπως παρασταθῇ μονονουχί ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ ὀρθοδοξοτάτη τῶν Ἐκκλησιῶν ὡς ἀποδεχομένη τὸν ἑτερόδοξον καλβινικὸν Προτεσταντισμὸν. Παπικοὶ καὶ Διαμαρτυρόμενοι πράκτορες περιήγαγον τὴν ἀντορθόδοξον ταύτην Ὁμολογίαν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σλαύων Ὁρθοδόξων, ὅπως ποιήσωσι προσηλύτους, ἐρημνεύοντες καὶ ἐκμεταλλευόμενοι ταύτην ἀναλόγως τῶν ἰδίων αὐτῶν σκοπῶν. Κατάπληξις καὶ ταραχὴ κατελάμβανε τοὺς ὀρθοδόξους πληθυσμοὺς τῶν Ἑλληνικῶν Πατριαρχείων καὶ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Ῥωσίας, Πολωνίας καὶ Μολδοβλαχίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων συντόνως ἔδρων αἱ προτεσταντικαὶ καὶ αἱ παπικαὶ προπαγάνδαι, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς φερούσης τὴν ὑπογραφήν ὀρθοδόξου Πατριάρχου καλβινικῆς ἐκείνης Ὁμολογίας, ἡ ὁποία παρίστατο ὑπὸ τῶν Διαμαρτυρομένων πρακτόρων ὡς περιέχουσα δῆθεν τὴν γνησίαν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἣτις, κατ' αὐτούς, συνεφάνει πρὸς

1. Αὐτόθι σ. 76 ἐξ.

2. Αὐτόθι σ. 136 ἐξ. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος καὶ ἡ ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία αὐτοῦ, Ἀθῆναι 1937.—Ἡ Ὁμολογία μετὰ τῶν πρὸς Γῶδον Ἀποκρίσεων τοῦ Μητροφάνους Κριτοπούλου καὶ ἡ δογματικὴ διδασκαλία αὐτοῦ, Ἀθῆναι 1948.

3. Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθοδοξία καὶ Προτεσταντισμὸς, σ. 193 ἐξ.

4. Αὐτόθι σ. 207 ἐξ.

τὴν προτεσταντικὴν. Γενικῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατεβάλλετο ἡ περιεργος προσπάθεια ἐν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἰδίως ἐν τῇ Δύσει, ἵνα παρασταθῇ ὑπὸ μὲν τῶν Διαμαρτυρομένων ὅτι ὑφίστατο συμφωνία μεταξὺ τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς προτεσταντικῆς διδασκαλίας, ὑπὸ δὲ τῶν Ῥωμαιοκαθολικῶν ἀντιθέτως ὅτι ὑφίστατο συμφωνία μεταξὺ τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς λατινικῆς διδασκαλίας. Οὕτω δὲ ἐδημιουργήθη ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας καὶ ἐφεξῆς περὶ τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς καὶ ἀγὼν συγγραφικὸς ἔτι μεταξὺ Ῥωμαιοκαθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων θεολόγων, καταβληθειῶν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν μεγάλων προσπαθειῶν, ὅπως ἀποδειχθῇ ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία ὡς ταυτιζομένη ὑπὸ τῶν μὲν πρὸς τὴν λατινικὴν καὶ ὑπὸ τῶν δὲ πρὸς τὴν προτεσταντικὴν διδασκαλίαν. Οὕτω π. χ. τῷ 1648 ὁ Λέων Ἀλάτιος ἐδημοσίευσεν τὸ ὄνομαστὸν σύγγραμμά του «De Ecclesiae Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione», δι' οὗ ἐπειράθη ν' ἀποδείξῃ, ὅτι καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἦτο κατὰ πάντα σύμφωνος πρὸς τὴν Δυτικὴν¹. Ὁμοίως μετὰ δεκαετίαν ἀνεφάνη ἡ διαβόητος Ἰησουϊτικὴ «Τάργα», παριστώσα τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ὡς δῆθεν ἀφομοιωθεῖσαν τελείως μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς², καὶ μετὰ μικρὸν ἐδημοσιεύθη διαδοχικῶς ἡ μικρὰ καὶ ἡ μεγάλη «Perpetuité de la foi de l'Église catholique touchant l'Eucharistie». Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι Λατῖνοι θεολόγοι διὰ μεγαλυτέρων ἢ μικροτέρων αὐτοτελῶν ἢ μὴ συγγραφῶν, καὶ πρὸ πάντων οἱ δραπετίδαι Ἕλληνες ἀπόφοιτοι τοῦ ἐν Ῥώμῃ κολεγίου τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, δημοσιεύσαντες ἴδια σχετικὰ συγγράμματα ἢ μεταφράσαντες ἑλληνιστὶ μετὰ τῶν λοιπῶν Λατινοφρόνων συγγράμματα διαπρεπῶν Λατίνων θεολόγων, ὡς π. χ. τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτου, τοῦ Βελλαρ-

1. Κατὰ τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Ἀλλατίου ὁ ἡμέτερος Δοσίθεος οὐ μόνον ἐδημοσίευσεν τὸν ἑαυτοῦ «Τόμον καταλλαγῆς», ὡς εἶπομεν, ἀλλὰ προσέτι συνῆταξε καὶ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ὀγκώδη «Ἱστορίαν περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων», ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπεδίωξε νὰ δείξῃ τὸ ἀντίθετον τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀλλατίου ἐπιδιωχθέντος, καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιγραφῇ αὐτῇ: «Περὶ τῆς ἀδιαλείπτου, ἰδίως μετὰ τὸ σχίσμα, διαφωνίας τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας». (Πρβλ. καὶ *Χ. Παπαδοπούλου*, Δοσίθεος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ἐνθ' ἄν. σ. 146/8).

2. «Τάργα τῆς πίστεως τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν διαφένδουσιν τῆς Ὁρθοδοξίας», δημοσιευθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1658 ἐν δημόδει ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὑπὸ F. Richard S. J. Πρβλ. καὶ *Δοσιθέου*, Τόμος ἀγάπης, σ. 2 ἐξ.—Ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, σ. 1177. Ε. Le grand, μν. ἔ. τ. II σ. 104. Κατὰ τῆς «Τάργας» ἔγραψεν ὁ Γεώργιος Κορέσιος ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἀπάντησις εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦίτου Ριχάρδου Φραγκίσκου συντεθὲν εἰς χυδαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν σύγγραμμα καὶ ἐκδοθὲν ἐν Παρισίοις τῇ ἐπιγραφῇ: Ἡ Τάργα τῆς Ῥωμαϊκῆς πίστεως».

μίνου καὶ ἄλλων¹. Ἀλλὰ τούτους ἐμμήθησαν καὶ ἱκανοὶ Διαμαρτυρόμενοι θεολόγοι, ἀναγκασθέντες οὕτω νὰ ἐγκύψωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀτελῶς ὑπ' αὐτῶν γινωσκομένης Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω ταυτοχρόνως ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἀλλάτιον ὁ Ἱερόθεος Ἀββάτιος μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἐξέδωκε τῷ αὐτῷ 1648 ἔτει τὴν Βελγικὴν Ὁμολογίαν, Κατήχησιν καὶ Λειτουργίαν, ἀποφανθεὶς ὑπὲρ τῆς ταυτότητος τῆς προτεσταντικῆς καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως², ὁμοίως δ' ἔπραξε καὶ ὁ J. Kohlius, ἐκδοὺς τῷ 1723 τὸ ἔργον τοῦ «Ecclesia Graeca lutheranizans, siue exercitatio de consensu et dissensu orientalis graecae, speciatim russicae, et occidentalis lutheranae Ecclesiae in dogmatibus, ex variis qui de religione graeca extant monumenta eruta, ubi simul demonstratur Ecclesiam Graecam facilius cum Lutheranis quam Romanis uniri posse, inque principalibus doctrinae capitibus propius a nobis, quam pontificiis distare». Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα δὲ ἔγραψαν καὶ ἕτεροι Διαμαρτυρόμενοι θεολόγοι, οἵτινες, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ προσπαθείᾳ ὅπως στηρίξωσι τὰ καινοφανῆ προτεσταντικὰ δόγματα ἐπὶ τῶν παλαιοχριστιανικῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἐνόμιζον ὅτι εὗρισκον στήριγμα ἐν τῇ Λουκαρεῖῳ Ὁμολογίᾳ. Οὕτως ἄρα περὶ τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἠσχολήθησαν ὅπωςδὴποτε ἕκ τε τῆς ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς προτεσταντικῆς παρατάξεως ἄλλοι τε καὶ οἱ Λ. Ἀλλάτιος, Α. Ποσσεβίνος, Π. Ἀρκούδιος, Ν. Κομνηνὸς Παπαδόπουλος, Α. Ἑλλάδιος, Μ. Κρούσιος, Δ. Χυτραῖος, J. Claude, J. Aymon, F. Spanheim, E. Renaudot, A. Arnauld, P. Nicole, R. Simon, Th. Smith, J. Covell, J. Hottinger, Th. Jttigius, F. Richard, J. Heineccius, G. Bohnstedt, P. Ricaut, E. Vejelius, J. Fechten, J. Holtorf, E. Schelstrate, G. Zeltner, Danhauer, Quistorp, Gerhard, Calov, Meisner, Feuerlin, Mirus, Baronius, Mabilion, Buddeus, Grabe καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Πρὸ τῶν ἀνωτέρω λοιπὸν προσπαθειῶν εἰδικῶς τῶν Διαμαρτυρομένων, πᾶσαν καταβαλόντων προσπάθειαν διὰ τε τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρακτικῶν καὶ τῶν ἐν τῇ Δύσει θεολόγων αὐτῶν, ὅπως ἀποδείξωσι πλήρη συμφωνίαν τῆς ὀρθοδόξου πρὸς τὴν προτεσταντικὴν διδασκαλίαν καὶ προσελκύσωσι τοὺς Ὁρθοδόξους εἰς τὸν Προτεσταντισμὸν, πρὸ πάντων διὰ τοῦ ἀθλίου κατασκευάσματος τῆς Λουκαρεῖου Ὁμολογίας, ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία εἶχε καθῆκον ἱερὸν ἐναντι τῆς ἐνδόξου ἱστορίας της ν' ἀμνηστῆ, λαλοῦσα πρὸς πάντας τὴν γλῶσσαν τῆς ἀληθείας περὶ τῆς ἀκαινοτομήτου ὀρθοδόξου πίστεως καὶ παραδόσεως αὐτῆς καὶ διαψεύδουσα τὰ τεθέντα εἰς κυκλοφορίαν ὑπὸ τῆς ἑτεροδόξου Δύσεως ψεύδη καὶ τὰς συκοφαντίας εἰς βάρος της

3. Πρὸβλ. **Κ. Παπαδοπούλου**, Ἱστορικαὶ μελέται, Ἱερουσαλὴμ 1906, σ. 207/33. **Ἰω. Καρμίρη**, Θάρα τοῦ Ἀεινάτου Summa Theologica, Ἀθήναι 1935, τ. I σ. 83 ἐξ.

4. Πρὸβλ. E. Legend, μν. ἑ. τ. II σ. 40 ἐξ.

καὶ ἐν γένει ν' ἀποκρούσῃ τὸν ἀπὸ τῶν δύο δυτικῶν Ἐκκλησιῶν ἐπικρατούμενον κίνδυνον κατὰ τῆς ἀθῦπαρξίας καὶ ἀνεξαρτησίας αὐτῆς, χαράσσουσα ἰδίως τὴν χωρίζουσαν αὐτὴν γραμμὴν ἀπὸ τῆς νεοφανοῦς Διαμαρτυρήσεως. Πρὸς τοῦτο συνεκάλεσεν ἕξ τοπικὰς Συνόδους, ἐπεστράτευσεν τοὺς διασημότερους ὀρθοδόξους θεολόγους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐξήγειρε τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ κατὰ τῶν ἑτεροδόξων ἐπιδρομέων, ἐπιτυχούσα ἐν τέλει τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ κινδύνου, τὴν διάσωσιν τῆς αὐτοτελείας καὶ ἐλευθερίας τῆς καὶ τὴν διατήρησιν καθαρᾶς καὶ ἀμεταβλήτου τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Αἱ ἕξ Σύνοδοι τοῦ ἰσ' αἰῶνος, αἱ συνελθούσαι κατὰ τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ γενικῶς, εἶναι αἱ ἐξῆς: α') ἡ ἐν Κωνπόλει τοῦ 1638¹, β') ἡ ἐν Κωνπόλει τοῦ 1642², γ') ἡ ἐν Ἰασίῳ τοῦ 1642³, δ') ἡ ἐν Κωνπόλει τοῦ 1672⁴, ε') ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις τοῦ 1672⁵, καὶ ς') ἡ ἐν Κωνπόλει τοῦ 1691⁶. Ἐκ τούτων ἡ α', β', γ' καὶ ε' ἀπεκήρυξαν ὡς ἀντροδόξον καὶ κατεδίκασαν τὴν Λουκαρείον Ὁμολογίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς, ἡ δ' καὶ ἡ ς' διετύπωσαν τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν ἐπὶ ζητημάτων προελθόντων ἐξ ἐκείνης, καὶ μόνον ἡ α', ἀποδεξαμένη ὡς συγγραφέα τῆς Ὁμολογίας Κύριλλον τὸν Λούκαριν, ἀνεθεμάτισε καὶ προσωπικῶς αὐτόν. Ἄλλ' οὕτως αἱ Σύνοδοι αὗται κατεδίκασαν ἐμμέσως καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ ἔσυραν τὴν διαχωρίζουσαν τὸν Προτεσταντισμὸν ἀπὸ τῆς Ὁρθοδοξίας γραμμὴν, συνάμα δὲ ἔλαβον πάντα τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα πρὸς τελεσφόρον ἀπόκρουσιν τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν Ὁρθοδόξων ὑπὸ τε τῶν Διαμαρτυρομένων καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Πρὸς τούτοις ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐν ταῖς εἰρημέναις Συνόδοις ἐπικυρώσασα ἀντιπαρέθεσε πρὸς τὰς ἑτεροδόξους Ὁμολογίας πίστεως καὶ δύο ἰδίας ὀρθοδόξους Ὁμολογίας πίστεως, ἧτοι τὴν τοῦ μητροπολίτου Κιέβου Πέτρου Μογίλα⁷ καὶ τὴν τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο κατέχουσιν ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἐπόψεως πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν κατὰ συνθήκην λεγομένων συμβολικῶν βιβλίων αὐτῆς. εἶναι δὲ ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως, ὅτι πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ἀντιλουκαρείοι καὶ ἀντιπροτεσταντικαὶ Σύνοδοι περιορίσθησαν ἀρνητικῶς μόνον εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῶν καλβινικῶν κεφαλαίων τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας ἐν συντόμοις πρακτικοῖς, χωρὶς ν' ἀναπτύξωσι καὶ θετικῶς τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν ἐν Ὁμολογίαις πίστεως, ἅς ν' ἀντιπαραθέσωσι πρὸς ἐκείνην καὶ καθόλου πρὸς τὰς προτεσταντικὰς τοιαύτας. Τοιοῦτόν τι ἐπεχείρησε μόνον ὁ Πέτρος Μογίλας, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐν μέρει μόνον, διότι ἡ Ὁμολογία αὐτοῦ δὲν φέρει χαρακτηριστικὸν καὶ ἀντιρρητικόν, ἀλλὰ μᾶλλον κατηχητικόν, ἐν μέρει καὶ ἐμμέσως λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰς ὑπὸ τῆς Διαμαρτυρήσεως ἀναρ-

1. Βλέπ. Ἰω. Καρμίση, Ὁρθοδοξία καὶ Προτεσταντισμός, σ. 236 ἐξ.

2. Αὐτόθι σ. 238 ἐξ.

3. Αὐτόθι σ. 240 ἐξ.

4. Αὐτόθι σ. 248 ἐξ.

5. Αὐτόθι σ. 250 ἐξ.

6. Αὐτόθι σ. 257 ἐξ.

7. Αὐτόθι σ. 242 ἐξ.

ριφθείσας νέας δογματικὰς διδασκαλίαις καὶ διαφορὰς, οὔτε φέρει θεωρητικὸν θεολογικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ μᾶλλον ἠθικοπρακτικόν, γραφεῖσα ὡς Κατήχησις πρὸς πρακτικὴν χρῆσιν τῶν Ρώσων, καὶ δὴ κατὰ λατινικὰ σχολαστικὰ πρότυπα, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς Ρωμαϊκῆς Κατηχήσεως ὡς καὶ τῆς τοῦ Ἰησοῦ του Πέτρου Κανισίου· καὶ διὰ τοῦτο σχετίζεται αὕτη περισσότερον πρὸς τὰς λατινικὰς συγγραφὰς καὶ τὸ δυτικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἢ πρὸς τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων Πατέρων καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ζωὴν καθόλου τῆς ἀνατολικῆς Ὁρθοδοξίας. Ὄθεν τὸ ἔργον τοῦτο ἀνῆκε κυρίως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Θεολογίαν, διὸ καὶ ὁ ἐπισημότητος καὶ διαπρεπέστατος αὐτῆς ἐκπρόσωπος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Πατριάρχης Δοσίθεος ἀνέλαβε καὶ ἤγαγε τοῦτο ἐπιτυχῶς εἰς πέρας, εἰ καὶ οὐχὶ ἄνευ λατινικῶν τιῶν ἐπιδράσεων καὶ τῶν συναφῶν ἑλλείψεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐντεῦθεν συνέταξεν οὗτος τὴν Ὁρθόδοξον Ὁμολογίαν αὐτοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ἐν ἰσαριθμοῖς τῇ Λουκαρεῖῳ κεφαλαίοις καὶ ἐρωτήσεσιν ἐξέθεσε θετικῶς καὶ ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν προτεσταντικὴν τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, τηρήσας μάλιστα τὴν αὐτὴν τάξιν, ἵνα, ὡς ἐπεξηγεῖ ὁ ἴδιος, «ἔχη ἕκαστος τῶν πιστῶν συγκρίνειν καὶ παραβάλλειν ἀμφοτέρω, καὶ γινώσκειν ὁρθῶς τὴν εὐσέβειαν μὲν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τὸ ψεῦδος δὲ τῶν αἰρετικῶν». Τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα κεφάλαια τῆς Ὁμολογίας χαρακτηρίζει αὐτὸς ὁ Δοσίθεος ὡς «κατὰ διάμετρον ἀντικείμενα» ἐκείνοις τῆς Λουκαρεῖου, «ὥστε δύνασθαι ταῦτα καλεῖσθαι ἔλεγχον καὶ διόρθωσιν τῶν λεγομένων Κυρίλλου κεφαλαίων». Ἐπὶ τούτοις δὲ εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς Ὁμολογίας του, καὶ μάλιστα τὴν ἐπίσπευσιν αὐτῆς, συνετέλεσεν, ὡς κατωτέρω δηθήσεται, καὶ ἡ κατὰ τὰ πρῶτα ἤδη ἔτη τῆς πατριαρχίας του ὑφισταμένη ἐν Γαλλίᾳ ἔρις μεταξὺ τῶν Ἰανсениστῶν καὶ τῶν Καλβινιστῶν περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας, ἐκ μέρους τῶν ὁποίων, ὡς καὶ διαφορῶν ἄλλων ἐπιφανῶν Ῥωμαιοκαθολικῶν καὶ Προτεσταντῶν, ἀλλεπάλληλοι ἐρωτήσεις ὑπεβάλλοντο πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ἱεράρχας καὶ θεολόγους, καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὸν Πατριάρχην Δοσίθεον περὶ τῆς ἐπισήμου διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ὑπὸ συζήτησιν δογμάτων, τῶν διγομένων καὶ ὑπὸ τῆς Λουκαρεῖου Ὁμολογίας. Ἀκριβῶς δ' ἔνεκα τῶν σφοδρῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐν τῇ Δύσει συζητήσεων καὶ ἐρίδων περὶ τῆς θείας εὐχαριστίας, ἀσθενῆ τῶν ὁποίων ἀπήχησιν συνήντα ὁ Δοσίθεος καὶ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ, ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ συμπληρώσῃ ἀπὸ τοῦ 1672 μέχρι τοῦ 1690 τὸν ἕξ ἔρον τῆς Ὁμολογίας του διὰ τῆς προσθήκης ἐν τῇ τρίτῃ ἐκδόσει αὐτῆς μακρᾶς ἱστορικοδογματικῆς μελέτης περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου, νὰ ἐπανέλθῃ δ' ἐπ' αὐτοῦ διὰ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐν Κων] πόλει Συνόδου τοῦ 1691, διὰ τοῦ «ἐγγχειριδίου του κατὰ Ἰωάννου Καροφύλλου» τῷ 1694, ὡς καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως διαφορῶν συναφῶν θεολογικῶν ἔργων τοῦ Μελετίου Συρίγου, τοῦ Σεβαστοῦ Κυμνήνιτου καὶ ἄλλων.

Διὰ πάντας λοιπὸν τοὺς ἀνωτέρω λόγους ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος συν-έταξε τὴν Ὁμολογίαν του καὶ εἶτα ὑπέβαλεν αὐτὴν πρὸς κύρωσιν εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ συγκληθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1672 τοπικὴν Σύνο-δον, περὶ τῆς ὁποίας ἀνάγκη νὰ πραγματευθῶμεν διὰ βραχέων ἐν τοῖς ἑξῆς.

3. Ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις Σύνοδος τοῦ 1672 καὶ τὰ Πρακτικὰ αὐτῆς

Κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 1672, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς συρροῆς ἐν Ἱεροσο-λύμοις πολυαρίθμων ἐπισκόπων καὶ ἄλλων κληρικῶν χάριν τῶν ἐγκαινίων τοῦ ἐν Βηθλεὲμ ναοῦ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, ὁ Πατριάρχης τῆς ἀγίας πόλεως Δοσίθεος συνεκρότησε μεγάλην τοπικὴν Σύνοδον, κηρύξας μὲν τὴν πανηγυρικὴν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἐν Βηθλεὲμ εὐθύς μετὰ τὰ ἐγ-καίνια τοῦ ναοῦ, διὰ δέ τὰς ἐπομένους συνεδρίας συγκαλέσας αὐτὴν εἰς Ἱε-ρουσαλήμ¹. Τοιοῦτοτρόπως, μετὰ τὴν σύνοδον τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τὴν πρώτην χριστιανικὴν σύνοδον, συνήρχετο νῦν μετὰ πάροδον δέκα ἕξ καὶ πλέον αἰῶνων ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει, ἕξ ἧς πρῶτον τὸ χριστιανικὸν ἐξέλαμψε φῶς, νέα μεγάλη ὁρθόδοξος χριστιανικὴ σύνοδος, ἕξ 71 κληρικῶν Ἑλλή-νων, Ῥώσων² καὶ Ἀράβων ἀπαρτισθεῖσα, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κο-σμοῦντος τὸν θρόνον τοῦ ἀγίου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου μεγάλου Πατρι-άρχου Δοσιθέου, ἔχοντος συμπάρεδρον τὸν διαπρεπῆ προκάτοχόν του Πα-τριάρχην Νεκτάριον.

Ἀφορμὴν πρὸς σύγκλησιν τῆς Συνόδου παρέσχεν ἡ ἐν Γαλλίᾳ ἔρις μεταξὺ τῶν Ἰανсениστῶν ὑπὸ τοὺς P. Nicole³ καὶ A. Arnauld⁴ καὶ τῶν Καλβινιστῶν ὑπὸ τὸν ἐν Charenton (ἐγγυὲς τῶν Παρισίων) ἱεροκήρυκα J.

1. Ἐντεῦθεν οἱ Λατίνοι τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῶν Πρακτικῶν τῆς Συνόδου ἡμερησίως ἐπέγραψαν «Synodus Bethlehemitica», ἐνῶ τὴν δευτέραν ἐπέγραψαν ὁρθῶς «Synodus Jerosolymitana». (Πρβλ. καὶ τὸν πρόλογον τῆς δευτέρας Παρισί-νης ἐκδόσεως σ. XI ἑξ.). Ὅτι δὲ πράγματι ἐν Ἱεροουσαλήμ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἄλ-λαι, πλην τῆς πρώτης, συνεδρίαί τῆς Συνόδου, μαρτυρεῖται ἐν τοῖς Πρακτικοῖς καὶ τῇ Ὁμολογίᾳ τοῦ Δοσιθέου ἐξάκις, ἥτοι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῶν Πρακτικῶν, ἐν ἡ αὐτῇ ἡ Σύνοδος αὐτοχαρακτηρίζεται: «Ἀσπίς Ὁρθοδοξίας ἡ ἀπολογία . . . συντεθεισα παρὰ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τοπικῆς Συνόδου», ἐν τῇ τῆς Ὁμολογίας: «καὶ τῶν ἐπι-δημούντων τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ καὶ μεγάλῃ πόλει Ἱεροουσαλήμ», ἐν τῷ ι' ὄρφ: «καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ ἀγίᾳ πόλει Ἱεροουσαλήμ ὁ μὲν Κύριος Ἰάκωβον ποιεῖ», καὶ ἐν τῷ δευ-τέρῳ καὶ τελευταίῳ μέρει τοῦ ζ' κεφαλαίου: «ὡσπερ τυχόν παρ' ἡμῖν ἐν Ἱεροσολύ-μοις», καὶ κατωτέρω: «βλέπομεν καὶ αἰσθήσει καὶ λόγῳ μανθάνομεν ἐνταῦθα ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει Ἱεροουσαλήμ, ἐν ἡ...», καὶ ἐν τέλει: «ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει Ἱεροουσαλήμ».

2. Ὁ ἐκ τῶν Ῥώσων ἀντιπροσώπων μάλιστα ἀρχιμανδριτῆς Ἰωάσαφ ἀντε-προσώπευε καὶ τὸν Ῥώσον Γσάρον Ἀλέξιον.

3. Περὶ τοῦ P. Nicole βλέπ. ἄρθρον τοῦ C. Pfender ἐν Herzog-Hauck, Realenzyklopädie für protestantische Theologie und Kirche⁵, τ. XIV σ. 36/4.

4. Περὶ τοῦ A. Arnauld βλέπ. ἄρθρον τοῦ J. Brucker ἐν Dictionnaire de Théologie catholique, τ. I. σ. 1978/83.

Claude¹. Ὁ τελευταῖος οὗτος καὶ διὰ κηρυγμάτων καὶ διὰ συγγραφῶν δι-
 σχυρίζετο, ὅτι καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία συναπορρίπτει μετὰ τῶν Δια-
 μαρτυρομένων τὴν μετουσίωσιν ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ
 τοῦ ιζ' κεφαλαίου τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας, ἣν ἐπεκαλεῖτο πρὸς τοῦτο².
 Κατὰ τοῦ δισχυρισμοῦ τούτου ἐξηγέρθησαν οἱ ἐντεῦθεν ζημιούμενοι Ρω-
 μαιοκαθολικοί, οἱ διεξάγοντες τὸν ἀντιπροτεσταντικὸν ἀγῶνα ἐν τῇ Ἀύσει,
 ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ ἐκ τούτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων
 ἀσκοῦντες προσηλυτισμὸν παριστῶν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἀκριβῶς
 ἔνεκα τοῦ ιζ' κεφαλαίου καὶ τῆς ὅλης Λουκαρείου Ὁμολογίας ὅτι ἐκαλβι-
 σεν. Πράγματι ἐν ἔτει 1661 ὁ Ἰανсениστὴς Nicole συνέταξε χάριν τοῦ
 Turenne μελέτην, ἐν ἣ ἐδείκνυεν, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἐδιδάσκατο ἐν τῇ Ἐκκλη-
 σίᾳ ἡ μετουσίωσις. Εἰς ταύτην ἀπήντησεν ὁ Καλβινιστὴς Claude, ἐπιηλε-
 σθεῖς καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ἀγνοοῦσαν τὸν Πάπαν καὶ τὴν
 μετουσίωσιν καὶ μεταδίδουσαν τὴν θείαν κοινωνίαν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν εἰ-
 δῶν. Εἰς τὸν Claude ἀνταπήντησεν ὁ Ἰανсениστὴς Arnauld καὶ ὁ Ἰησουί-
 της Nouet, ἀλλὰ κυρίως ὁ συγγραφικὸς ἀγὼν διεξήχθη μεταξὺ τοῦ Καλβι-
 νιστοῦ Claude καὶ τοῦ Ἰανсениστοῦ Nicole. Τότε ὁ Nicole συνέταξε τὸ
 περίφημον ἔργον «Perpetuité de la foi de l'Église catholique touchant
 l'Eucharistie»³, ἐν τῷ ὁποίῳ πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ περὶ θείας εὐχα-
 ριστίας διδασκαλία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ζ' ἑκατονταετηρί-

1. Περὶ τοῦ J. Claude βλέπ. ἄρθρον τῶν Bonet-Mauray ἐν *Realency-
 klopädie für protestantische Theologie und Kirche*³, τ. IV σ. 131 ἐξ. Περὶ δὲ
 τοῦ Ἰανсениμοῦ ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν ιζ' αἰῶνα καὶ τῆς ἔριδος αὐτοῦ πρὸς τοὺς
 Καλβινιστὰς πρβλ. καὶ C. Georgi, *Die Confessio Dosithei*, München 1940, σ. 25.

2. Ὅτι κυρίως ὁ J. Claude ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν τῆς συγκλήσεως τῆς Ἱεροσολυ-
 μιτικῆς Συνόδου ὑπὸ τὸν Δοσίθεον καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συντάξεως τῶν Πρακτικῶν
 αὐτῆς καὶ τῆς Ὁμολογίας, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης ἐν τέλει τῆς προσθήκης
 τοῦ εἰς τὸ ιζ' κεφάλαιον τῆς Ὁμολογίας γράφων: «Ἐν ἔτει αχξξ' ἐνεφανίσθησαν
 συγγράμματα Κλαυδίου τινὸς τῶν ἐν Χαρεντονίᾳ Καλουτῶν διδασκάλου, λέγοντα
 φρονεῖν περὶ ἄλλων πολλῶν καὶ περὶ τοῦ ἁγιοτάτου τουτουῖ μυστηρίου τοὺς ἀνα-
 τολικούς, ὡς ἐφρόνησαν οἱ Καλουτῖνοι. Εἶχε δὲ θεμέλιον τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ τινὰ
 σοφιστικὰ ἐπιχειρήματα, παρεξηγήσεις τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἱστορίας ψευδεῖς, συκο-
 φαντίας κατὰ τῶν ἀνατολικῶν, καὶ τέως τὰ Κυρίῳ ἐπιγραφόμενα κεφάλαια.
 Ὅθεν πολλοὶ τῶν μητροπολιτῶν καὶ πάντες οἱ Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς ἔγρα-
 ψαν κατὰ τοῦ Κλαυδίου, καὶ δὴ καὶ ἡμεῖς ἐν ἔτει αχοβ' συγγράφομεν ἀπὸ τῆς αἰ-
 τίας ταύτης τὸ παρὸν ἐγχειρίδιον».

3. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις τῷ 1664 μὲν ὡς «petite perpetuité»,
 τῷ 1669/76 δὲ ὡς «grande perpetuité» τῇ συνεργασίᾳ τῶν Nicole, Arnauld, Re-
 naudot, Le P. Paris καὶ ἄλλων, ἐξ ὧν ὁ Nicole ἔγραψε τοὺς τρεῖς πρώτους τό-
 μους. Ἡ νέα ἐκδοσις τοῦ ἔργου εἰς 4 τόμους ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Migne τῷ 1841 ἐν
 Παρισίοις, εἰς ἣν καὶ παραπέμπομεν. Περὶ τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Συνόδου τοῦ 1672
 καὶ τοῦ ἔργου αὐτῆς πρβλ. αὐτ. ἰδ. τ. II σ. 1207 ἐξ. καὶ τ. III σ. 381 ἐξ.

δος ἦτο ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς ¹. Οἱ Ἰανσενισταὶ καὶ λοιποὶ Ῥωμαιοκαθολικοὶ ὁμοῦ δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὴν ἀνωτέρω συγγραφικὴν ἀντίδρασιν τῶν ἐν τῇ Δύσει κατὰ τῶν Καλβινιστῶν, ἀλλ' ἐπεδίωξαν νὰ προκαλέσωσι καὶ ἐπίσημον ἐκκλησιαστικὴν ἀπάντησιν τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς. Ὅθεν ὑπέβαλον αἰτήσεις καὶ ἐκ Γαλλίας καὶ ἐξ Ἀγγλίας ² καὶ ἐξ ἄλλων χωρῶν τῆς Δύσεως πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους πατριάρχας καὶ ἐπισκόπους καὶ θεολόγους, παρεκίνησαν δὲ εἰς τοῦτο καὶ τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ Γάλλους πρεσβευτάς, οἵτινες ὡσαύτως ὑπέβαλον ἐπισήμως καὶ ἀνεπισήμως, γραπτῶς καὶ προφορικῶς ἐρωτήματα περὶ τοῦ γνησίου φρονήματος τῆς Ἀνατολικῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας περὶ τῶν ὑπὸ τῶν Διαμαρτυρομένων ἀναριωφθέντων νέων θεολογικῶν ζητημάτων, καὶ μάλιστα περὶ τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ τῆς ἐν αὐτῇ μετουσιώσεως, βαπτίσματος, ἀριθμοῦ τῶν μυστηρίων, θείας χάριτος, ὁρατῆς Ἐκκλησίας, ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων καὶ προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων αὐτῶν, ἀναγινωσκομένων βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης καὶ τῶν ἄλλων δογματικῶν διαφορῶν τῶν ὑφισταμένων μεταξὺ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς καὶ τῆς ἑτεροδόξου Δύσεως. Τὸ παράδειγμα δὲ τῶν Ῥωμαιοκαθολικῶν ἐμμύθησαν καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι, καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἀγγλικανοί. Οὕτω τοιαῦτα ἐρωτήματα, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὑπεβλήθησαν καὶ πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Διονύσιον Δ' παρ' Ἀγγλων φιλελλήνων, ὡς καὶ ἐπισήμων Ἀγγλικανῶν κληρικῶν καὶ θεολογῶν, ἐπιφορτισάντων πρὸς τοῦτο τὸν ἐφημέριον τῆς ἐν Κων/πόλει Ἀγγλικῆς Πρεσβείας John Covel ³, ἔτι δὲ παρὰ τοῦ ἐν Κων/πόλει Γάλλου πρε-

1. Πρὸβλ. ἰδ. τ. I σ. 313 ἐξ., τ. II σ. 1113 ἐξ., τ. III σ. 112 ἐξ., τ. IV σ. 295 ἐξ. Ταυτοχρόνως καὶ ὁ ἐν Στοκχόλμῃ Ἕλλην Νικόλαος Σπαδάριος, συνεπεὶ ἐρωτήσεως τοῦ ἐκεῖ Γάλλου πρεσβευτοῦ Pompronne, ἔγραψε τῷ 1667 πραγματεῖαν κατὰ τοῦ Claude ὑπὸ τὸν τίτλον: «Enchiridion, sive stella orientalis occidentali splendens, i. e. sensus Ecclesiae orientalis, scilicet Graecae, de transsubstantiatione corporis Domini aliisque controversiis», περιληφθεῖσαν ἐν τῇ «grande perpetuité» τ. I σ. 1185/94.

2. Πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἀπετάθη αἰτῶν ὑποστήριξις καὶ ὁ Claude. Πρὸβλ. J. Covel, Some account of the present Greek Church with reflections in their present discipline and doctrine, Cambridge 1722, I, chap. V.

3. Ὁ ἴδιος γράφει: «In the year 1670 J was appointed and sent as Chaplain to his Excellency Sir Dan. Harvey, then Ambassadour from King Charles the Second at the Ottoman Port. This caused the Reverend Dr. Gunning and Dr. Pearson (then our two Publick Professors at Cambridge), Dr. Sancroft (then Dean of S. Paul's) and Mr. Womock and several others, to importune me strictly to inquire into this Matter», viz. the doctrine of the Real Presence, as held by the Greeks, «after J arrived at Constantinople». (Παρά G. Williams, The Orthodox Church of the East in the eighteenth century being the correspondence between the Eastern Patriarchs and the Nonjuring Bishops, London 1868, σ. XIII).

σβεντουῦ Charles—François Ollier marquis de Nointel¹, εἰς ἀπάντησιν δὲ ὁ Διονύσιος Δ' συνεκάλεσεν ἐν Κων/πόλει τὴν εἰρημένην Σύνοδον τῷ 1672, τὰ Πρακτικὰ τῆς ὁποίας διεπέμφθησαν εἰς Ἀγγλίαν διὰ τοῦ μεσολαβήσαντος J. Covel ὡς «Ἀπόκρισις συνοδική... τοῖς ἐν Βρετανία φιλέλλησιν, ἐρωτήσασιν ὅπως φρονεῖ ἡ Ἀνατολικὴ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησία»². Ἐπίσης ὁ αὐτὸς Γάλλος πρεσβευτὴς Nointel ἀπετάθη καὶ πρὸς τὸν παρὰ τῇ Πύλῃ μέγαν διερμηγέα Παναγιώτην Νικουσίον³, ὁ δὲ Γάλλος πρεσβευτὴς τῆς Αἰγύπτου ἀπετάθη πρὸς τὸν πρῶην Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Νεκτάριον⁴. Ἄλλ' ὁ ζηλωτὴς ῥωμαιοκαθολικὸς καὶ ἄμα συμπαθῶν πρὸν τὸν Ἰανσενισμόν κόμης de Nointel, ὁ παρόμοια ἐρωτήματα γραπτῶς καὶ προφορικῶς ἀπευθύνας πρὸς πλείστους Ὁρθοδόξους κληρικοὺς παντὸς βαθμοῦ, καὶ λαϊκοὺς ἀκόμη⁵, ὑπέβαλε παρομοίαν αἴτησιν καὶ πρὸς τὸν

1. Ὁ Δοσίθεος ἐν τῷ προλόγῳ τῆς «Ἀντιρρήσεως» τοῦ Μελετίου Συρίγου (σ. ια', καὶ παρὰ E. Legend, μν. ἔ. τ. II σ. 468/9) γράφει: «Ἰστέον δὲ ὅτι περιποῦν τὸ ἀρχο' ἔτος τῆς σωτηρίας ὁ ἐν Κων/πόλει πρέσβυς τοῦ ῥηγὸς τῆς Γαλλίας ἐξήτει ἀπὸ ἀρχιερεῖς τινὰς καὶ αὐτοὺς τοὺς Πατριάρχας τὴν γνώμην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ περὶ πίστεως ἐγγράφον, καὶ ἐδώκασι πολλοὶ καὶ δὴ καὶ ἡ ἐν Κων/πόλει ἱερὰ Σύνοδος· ὅτε καὶ ἡμεῖς ἐγχειριδιόν τι, ἔλεγchon τῆς καλβινικῆς φρενοβλαβείας ἐσχεδιάσαμεν, τὸ ὅποτον καὶ αὐτὸ ἐντυχόντες εἴσεσθε τὴν αἰτίαν ὅπου ἐγύρουν τὰ τοιαῦτα γράμματα οἱ Κελτοί.

2. Βλέπ. Ἰω. Καρμίρη, μν. ἔ. σ. 248 ἔξ. Κείμενον παρὰ MCC. 34 β, 1777/90. 37, 453/64. J. Harduin, Acta conciliorum, Parisiis 1715, τ. XI σ. 273/82. E. Kimmell, Monumenta fidei Ecclesiae Orientalis, Jenae 1850, τ. II σ. 214/27. I. Μεσολογγεῖ, μν. ἔ. σ. 139/46. Ἀγγλιστὶ δὲ παρὰ G. Williams, μν. ἔ. σ. 67/76.

3. Βλέπ. ἀπόκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ 20.12.1671, στρεφομένην ἐναντίον τῆς Λουκαρίου Ὁμολογίας καὶ γενικώτερον τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἐν Perpetuité etc., τ. II σ. 1136/8. E. Schelstrate, Acta Orientalis Ecclesiae contra Lutheri haeresim, Romae 1739, σ. 634/6. E. Legend, μν. ἔ. τ. V σ. 544/6.

4. Ὁ Νεκτάριος ἐν τῇ ἀπαντήσει του βεβαίωι, ὅτι «ἐγγράφως ἡμῖν ἀπεστάλησαν παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων καὶ μεγαλοπρεπεστάτων τῆς Γαλλίας πρέσβων, καὶ μάλιστα τῶν ἐπ' Αἰγύπτου, ὥστε καὶ τινὰ τῶν ἐκείνου (τοῦ Claude) καθ' ἡμῶν ἐν ἰδίους αὐτοῦ βίβλους γεγραμμένων ἐπιπέπομεν». Ἀπαντῶν λοιπὸν οὗτος ἔγραψε βραχεῖαν ἀντίρρησην «Πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Γάλλου Κλαυδίου κατὰ τῶν Γραικῶν σκώμματα καὶ συκοφαντίας, ὡς ἐν συντόμῳ τοῖς αἰτήσασιν», δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ E. Renaudot, ἐνθ' ἄν. σ. 171/83. Πρβλ. καὶ ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Παῖσιον, ἐν Perpetuité etc., τ. II σ. 1179/84.

5. Βλέπ. Perpetuité etc., τ. II σ. 1118 ἔξ. «On vit alors une chose bien curieuse et tout a fait édifiante: des ambassadeurs de Louis XIV transformés en émissaires des théologiens catholiques et quêtant partout des documents ou suscitant des professions de foi en faveur de la presence réelle» (M. Jugie, Le mot transsubstantiation chez les Grecs, après 1629, ἐν Echos d' Orient 10 (1907)73). Ὡς γνωστὸν ἀπὸ τοῦ ἱστ' αἰῶνος ἡ Γαλλία (εἰτα δὲ καὶ ἡ Αὐστρία ἐν μετέπειτα) εἶχεν ἀναλάβει ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς τὰς ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ ἐκπλοτικὰς καὶ προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας τοῦ Παπισμοῦ.

μᾶλλον διακεκριμένον ὀρθόδοξον πατριάρχην καὶ θεολόγον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Δοσίθεον, ὅστις μετ' ἄλλους παρακολουθῶν τὰ εἰς βάρος τῆς γεραρᾶς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας διαδιδόμενα καὶ γραφόμενα καὶ τεκταινόμενα παρὰ τῶν ἑτεροδόξων, καὶ μάλιστα τοῦ Καλβινιστοῦ Claude, ὡς καὶ τὴν ὑπουργὸν ἐκμετάλλουσιν παρὰ πάντων τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν διεξαγόμενον συγγραφικὸν ἀγῶνα. Πρὸς τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶχεν ἤδη ἀσχοληθῆ περὶ τὴν ἀναίρεσιν τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας καὶ συντάξει τὴν ἑαυτοῦ Ὁμολογίαν, στηριχθεὶς κυρίως ἐπὶ τε τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Θεολογίας καὶ ἐπὶ τῶν Πρακτικῶν τῶν ἀντιλουκαρείων καὶ ἀντιπροτεσταντικῶν Συνόδων ἐν Κων]πόλει τοῦ 1638 καὶ ἐν Κων]πόλει—Ἰασιῶ τοῦ 1642, τῆς «Ἀντιρρήσεως» τοῦ Μελετίου Συρίγου, τῆς Ὁμολογίας τοῦ Πέτρου Μογίλα καὶ τέλος ἐπὶ τῶν ἀντιπροτεσταντικῶν συγγραφῶν τοῦ Πατριάρχου Κων]πόλεως Ἱερεμίου Β', Γεωργίου Κορεσσίου, Γαβριὴλ Σεβήρου, Μελετίου Πηγᾶ, Νεκταρίου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων θεολόγων τῶν μνημονευομένων ὑπ' αὐτοῦ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Συνόδου.

Κρίνας δὲ ὀρθῶς ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος ὅτι ἔδει νὰ περιβάλλῃ τὴν Ὁμολογίαν του διὰ τοῦ κύρους τοπικῆς Συνόδου, συνεκρότησε τοιαύτην ἐκ τῶν παρεπιδημούντων ἐν Ἱεροσολύμοις ὀρθοδόξων κληρικῶν χάριν τῶν ἐγκαινίων τοῦ θηθέντος ναοῦ τῆς Βηθλεέμ. Κατὰ ταῦτα, ὁ προσεχὴς σκοπὸς τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου ὑπὸ τοῦ Δοσιθέου ἦτο ν' ἀναίρεσῃ τοὺς ψευδεῖς καὶ συκοφαντικὸς δισχυρισμοὺς τοῦ Claude καὶ τῶν ἄλλων ἑτεροδόξων θεολόγων, Προτεσταντῶν τε καὶ Ῥωμαιοκαθολικῶν, περὶ τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τοῦτο δὲ εἶχε λόγους νὰ παρουσιάσῃ ὁ Πατριάρχης ἐνώπιον τῶν συνέδρων καὶ ἐν τοῖς συνοδικαῖς Πρακτικοῖς ὡς τὴν πρόχειρον καὶ φαινομενικῶς εὐλόγον ἀφορμὴν τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου¹. Ὁ ἀπώτερος ὁμῶς σκοπὸς καὶ ἅμα ὁ κυριώτερος

1. «Σάλπιγγος γὰρ ἀγρίας ἠχοδέστερα καὶ πολέμου δεινοῦ βαρύτερα βροντῶσι τὰ ἐναγχος ἀπὸ Γαλλίας ἐλθόντα πρὸς ἡμᾶς (ὡς μὴ ὄφελον ἐνηχηθῆναι καὶ παρ' ἡμῖν) μηνύματα. Οἱ γὰρ ἐν ἐκείναις εὐρισκόμενοι Καλουῖνοι ἐθελοντὶ κακοεργουῖντές φασὶ τὴν ἀποστολικὴν καὶ ἁγίαν ἡμῶν Ἐκκλησίαν, τὴν ἀνατολικὴν δηλαδή, φρονεῖν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων, ὡς αὐτοὶ ἐκείνοι κακοφρονοῦσιν. Οὐ μόνον δὲ λόγοις, ἀλλὰ καὶ συγγράμμασιν οἱ αἰρετικοὶ οὗτοι, ὡς φαίνεται παρὰ τινι Κλαυδίῳ ὑφηγητῇ τοῖς ἐν Καρεντονίᾳ Καλουῖνοις, ἐπεχείρησαν ἡμῶν κατηγορεῖν, ὃ καὶ μάλιστα εἰς τὸ προκείμενον ἔργον ἡμᾶς παροτρύνει, μὴ εἰδότες οὔτε τί λέγουσιν, οὔτε περὶ τίνος διαβεβαίουνται, οὐκ αἰδούμενοι οὔτε κἂν τοὺς ἀνθρώπους, ὧν ἐνώπιον τοσοῦτα ψεῦδεσθαι κατατολμῶσιν. Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, ἐπειδὴ χάριτι Χριστοῦ συνήλθομεν χάριν ἐγκαινίων τοῦ θειοτάτου ναοῦ τῆς ἐν Βηθλεέμ κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ Θεοῦ...εὐρισκομένων μεθ' ἡμῶν καὶ τῶν ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς ἐπιδημούντων προσκυνητῶν ἱερέων, κληρικῶν καὶ λοιπῶν χριστιανῶν, ψήθημεν δεῖν ἐν συνόψει τὴν περὶ ὧν ἡ

καὶ βαθύτερος λόγος καὶ ἡ πραγματικὴ αἰτία τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου καὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ὁμολογίας ἦτο, ὡς προὔπεδηλώσαμεν, ἡ ἀπαξ ἔτι πανηγυρικὴ, ὀριστικὴ καὶ τελεσίδικος ἀποκήρυξις καὶ καταδίκη τῆς Λουκαρίου Ὁμολογίας καὶ ἡ ἀντιπαράθεσις εἰς τὴν καλβινικὴν διδασκαλίαν αὐτῆς τῆς γνησίας ὀρθοδόξου διδασκαλίας, οὕτω δὲ ἡ σαφὴς καὶ αὐθεντικὴ διάκρισις Ὁρθοδοξίας καὶ Προτεσταντισμοῦ, ἡ ἕμμesos συνοδικὴ καταδίκη τοῦ τελευταίου καὶ ἡ ἔναντι αὐτοῦ διατήρησις τῆς αὐτοτελείας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἀκριβῶς βραδύτερον ὁ Δοσίθεος ἔπραξε καὶ ἔναντι τοῦ Ῥωμαιοκαθολικισμοῦ¹. Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ Σύνοδος ὤφειλεν ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ καταδικάσῃ ἀπαξ ἔτι τὴν καλβινικὴν Λουκάρειον Ὁμολογίαν καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῆς στηριζομένους δισχυρισμοὺς τοῦ J. Claude, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ διατυπώσῃ

τιθῆνός ἡμῶν ἀποστολικὴ Ἐκκλησία κατηγορεῖται δόξαν εἰπεῖν, ἵνα καὶ δι' ἡμῶν ἡ παραδοθεῖσα παρὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κηρυχθεῖσα παρὰ τῶν ἀποστόλων, καὶ φυλαχθεῖσα παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων πίστις ἡμῶν φανερὰ ἦ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ καὶ τὸ ψεῦδος τῶν ἐναντίων φωραθῆν (καίτοι πεφωραμένον προόν, καὶ καθ' ἑαυτὸ ὡς τραγελάφοις πλάττον, καὶ ὑπὸ πολλῶν τῶν πρὸ ἡμῶν) ἡ ἀλήθεια ὡς εἰκὸς λαμπρότερον ἡλίου λάμπουσα γνωρισθῆ». (MCC. 34β, 1653. KIMEO. I, 328/9. ΜεΣπ. 56. ΜΘΟ. 127.

1. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων ἐλέγχεται ἀσύστατος ἡ γνώμη τῶν θεωρούντων τὸν Δοσίθεον ἐν προκειμένῳ ὡς ὄργανον τῶν Ῥωμαιοκαθολικῶν καὶ μάλιστα τοῦ Nointel, μεθ' οὗ ἄλλως τε εὐρίσκατο ὁ Πατριάρχης εἰς ὄξεϊαν ἀντίθεσιν ἔνεκα τῆς διὰ τὰ πανάγια Προσκυνήματα σοβούσης τότε ἑριδος μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Λατίνων. Σχετικῶς καὶ ὁ C. Georgi ἀπὸ προτεσταντικῆς ἐπόψεως ἔγραψεν, ὅτι ὁ Nointel «erkannte jedenfalls in Dositheus den fähigsten Mann der Orthodoxie in dieser Zeit, machte ihn mit der Behauptung Claudes von der Übereinstimmung zwischen Orthodoxie und Calvinismus in der Abendmahlslehre bekannt, stellte ihm vor, dass die Orthodoxie dadurch in den Augen Roms, des französischen Königs und aller römisch-katholischen Staaten kompromittiert sei, und legte ihm nahe, durch einen neuen autoritativen, also möglichst synodalen Entscheid dazu Stellung zu nehmen. Man hat gemeint, dass Dositheus in eine von Nointel gestellte Falle ging, als er das Jerusalemer Konzil einberief. (So die protestantischen-zeitgenössischen Darstellungen; neuerdings auch der Altkatholik E. Michaud, in: Revue internationale de Théologie 13(1905) 443). Aber wenn auch die Einflussnahme Nointels auf Dositheus auf den Ablauf der Dinge mitgewirkt hat, so ist doch die eigene Initiative des Patriarchen keineswegs zu unterschätzen. Wir dürfen sehr wohl annehmen, dass der ehrgeizige(?) junge Patriarch hier eine glänzende Gelegenheit erkannte, vor einem über den Rahmen der orthodoxen Kirche hinausreichenden Forum seine Persönlichkeit dafür einzusetzen, dass die durch Kyrill Lukaris ausgelöste Bewegung im Osten endgültig ausgelöscht wurde und gleichzeitig die volle Selbstständigkeit der Orthodoxie gegenüber dem Protestantismus—ebenso wie später gegenüber Rom—demonstriert wurde». (Μν. ἔ. σ. 27/8, παρβλ. καὶ σ. 41). Παρβλ. καὶ τὰ γραφόμενα ἐν Perpetuité... τ, III σ. 383 ἔξ.

ἐν ἀντιπαρβολῇ πρὸς τε τὴν Λουκαρείον καὶ τὰς Προτεσταντικὰς τοιαύτας συγκριτικῶς καὶ ἀντιρρητικῶς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπέτυχε διὰ τῶν Πρακτικῶν αὐτῆς, τὸ δὲ δεύτερον διὰ τῆς υἰοθετηθείσης ὑπ' αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς περιληφθείσης Ὁμολογίας τοῦ προέδρου αὐτῆς Πατριάρχου Δοσιθέου. Τὰ Πρακτικὰ τῆς Συνόδου φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν: «Χριστὸς ἠγείσθω. Ἄσπισ Ὁρθοδοξίας ἢ ἀπολογία καὶ ἔλεγχος πρὸς τοὺς διασύροντας τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν αἰρετικῶς φρονεῖν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων, ὡς κακοφρονοῦσιν οὗτοι αὐτοί, οἱ Καλουῖνοι δηλονότι, συντεθείσα παρὰ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τοπικῆς Συνόδου ἐπὶ Δοσιθέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων». Ἀκολουθῶν ἐν τῷ προλόγῳ ἀποκρούει ἡ Σύνοδος τὰς ἐπὶ Καλβινισμῷ κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς παραπλάνησιν τῶν ἀπλουστέρων συκοφαντίας τῶν Καλβινιστῶν, διαδηλοῦσα «οὐ γὰρ ἄλλο τί ἐστι τὸ φρόνημα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἢ τὸ θεῖον ῥῆμα, πιστευόμενον ὀρθῶς καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων ἀναπτυσσόμενον εὐσεβῶς, καὶ αἱ παρὰ τῶν Ἀποστόλων διὰ λόγου παραδόσεις, ὑπὸ τῶν Πατέρων φυλαχθεῖσαι ἄχρις ἡμῶν»¹. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Καλβινισταὶ «οὐκ ἀγνοοῦντες τὴν πίστιν ἡμῶν, ἀλλ' ἀναισχυντοῦντες καὶ πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων περιάπτειν ἡμῖν ἀνοίκεια ἐπιχειροῦσιν», ὀχυρούμενοι ὀπισθεν τῆς καλβινικῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας, ἡ Σύνοδος ἀποδεικνύει ἐφεξῆς: «Πρῶτον, ὅτι Κύριλλον οὐδέποτε τοιοῦτον (Καλουῖνόφρονα) ἐγνώρισεν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, οἷον εἶναι φασιν οἱ ἀντίδικοι, οὔτε ἐκείνου πώποτε εἶδε τὰ κεφάλαια συγγραφῆν. Δεύτερον, ὅτι εἰ καὶ καθ' ὑπόθεσιν ἐκείνου ἦν, ἀλλὰ πάντῃ λαθραίως ἐκείνα ἐξέδωκε, μηδενὸς εἰδότος τῶν ἀνατολικῶν, μὴ ὅτι γε τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τρίτον, ὅτι ἡ Κυρίλλου ὁμολογία οὐκ ἔστι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὁμολογία. Τέταρτον, ὅτι δυοῖν θάτερον ἢ ἀδύνατον εἰδέναι τὴν ὁμολογίαν ταύτην τοὺς ἀνατολικούς, ἢ εἰδότας ἀδύνατον ὅλως εἶναι χριστιανούς. Πέμπτον, ὅτι οὕτως οἱ ἀνατολικοὶ ἀποστρέφονται τὰ κεφάλαια ταῦτα, ὥστε μεθ' ὄρκου πολλάκις ἀποφαινόμενον τὸν Κύριλλον, καὶ ἐπ' ἐκκλησίας τὰ ἐναντία τοῖς κεφαλαίοις διδάσκοντα, μόνον διότι οὐ συνέγραψε κατ' αὐτῶν, διὰ δύο πληρεστάτων συνόδων ἀναθέματι καὶ ἀφορισμῷ καθυπέβαλον. Ἐκτον δὲ ἔστω ἐκθεσις ἐν ὀλίγοις περὶ τοῦ πῶς φρονεῖ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία περὶ τῶν ἐν τοῖς κεφαλαίοις προβλημάτων»². Ἡ «ἐκθεσις» αὕτη εἶναι ἡ Ὁμολογία τοῦ Δοσιθέου, ἥτις, συντεταγμένη ὑπ' αὐτοῦ καὶ καθ' ὅλα ἐτοιμῆ οὖσα, ὑπεβλήθη ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Συνόδου, ὑφ' ἧς ἐγκριθεῖσα καὶ υἰοθετηθεῖσα ἄνευ σοβαρῶν, φαίνεται, μεταβολῶν συμπεριελήφθη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἔκτου κεφαλαίου τῶν ἑαυτῆς Πρακτικῶν ὡς τὸ οὐσιωδέστατον καὶ ἅμα ἀναπόσπαστον τμήμα αὐτῶν. Ἐντεῦθεν δ'

1. MCC. 34β, 1657. KIMEO. I, 334/5. MeΣπ. 59. MΘO. 129.

2. MCC. 34β, 1661. KIMEO. I, 338/9. MeΣπ. 60/1. MΘO. 130/1.

ἀρχομένη ἡ Ὁμολογία τελειώνει εἰς τὴν φράσιν: «καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κεφαλαίων καὶ ἐρωτήσεων Κυρίλλου»¹, ἐνθα τελειώνει καὶ ἡ ἀνασκευὴ τῆς τετάρτης καὶ τελευταίας ἐρωτήσεως τῆς Λουκαρίου Ὁμολογίας. Ὡστε τὸ ὑπόλοιπον μέχρι τοῦ τέλους τμήμα, ἀπὸ τῆς φράσεως: «οἱ δὲ αἱρετικοὶ καὶ τὴν προσευχὴν τῶν εὐσεβῶν πρὸς τὸν Θεὸν κακίζουσιν»², φρονοῦμεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐξακολουθῆ νὰ θεωρῆται ὡς ἀποτελοῦν τμήμα τῆς Ὁμολογίας, ὡς ὑπὸ πάντων τῶν πρὸ ἡμῶν ἐθεωρήθη, ἀλλ' ἀπλῶς εἶναι τὸ δεύτερον καὶ τελευταῖον μέρος τοῦ ἔκτου κεφαλαίου, συνεχιζομένου, ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον τμήμα τῶν Πρακτικῶν τῆς Συνόδου, ἐν τῷ ὁποίῳ αὕτη ἀσχολεῖται περὶ προσευχῆς, μοναχῶν, νηστείας καὶ ἄλλων τεροθρεῶν τοῦ J. Claude καὶ τῶν λοιπῶν Διαμαρτυρομένων³. Ἐντεῦθεν ἐν τέλει τοῦ τελευταίου τούτου τμήματος τῶν Πρακτικῶν τῆς Συνόδου ὑπέγραψαν 69 μέλη αὐτῆς τῇ 16 Μαρτίου 1672, τῇ δὲ 20 Μαρτίου 1672 συνεληρωθῆ ἡ μεταγραφή τῶν Πρακτικῶν μετὰ τῆς ἐν αὐτοῖς περιληφθείσης Δοσιθείου Ὁμολογίας ἐν τῷ μεγάλῳ πατριαρχικῷ κώδικι «εἰς μνήμην αἰώνιον ἅμα καὶ ἀσφάλειαν», ὡς συναγεται ἐκ τῆς ἐξῆς ἐν τέλει σημειώσεως: «Τὸ παρὸν, ὡς κατ' ἄνωθεν μεταθεσιῶν <> ὑπογραφῶν δηλονότι, καὶ πάσης τῆς πραγματείας κατέστρωται ἐν τούτῳ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικοῦ θρόνου κώδικι, εἰς μνήμην αἰώνιον ἅμα καὶ ἀσφάλειαν, Μαρτίου κ', αὐχθ'. Ὁ Ἱεροσολύμων Πατριάρχης Δοσίθεος ἰδίᾳ χειρὶ γράφομεν καὶ ἀποφαινόμεθα. Ὁ πρῶν Ἱεροσολύμων Πατριάρχης Νεκτάριος ἀποφαινόμενος ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν πίστιν ἡμῶν καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

(Τόπος σφραγίδος τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου)

Ὁ Νεκτάριος μοναχὸς καὶ ὑπομνηματογράφος τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσεως συναποφαινόμενος τῇ ἁγίᾳ Συνόδῳ ὑπέγραψα»⁴.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν σημασίαν καὶ τὸ περιεχόμενον ἰδιαιτέρως τῶν Πρακτικῶν τῆς Συνόδου, ἐξαιρουμένης βεβαίως τῆς ἐν αὐτοῖς περιληφθείσης Ὁμολογίας τοῦ Δοσιθέου, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ δογματικὸσυμβολικὴ σημασία αὐτῶν εἶναι μικρά, ἐγκειμένη πρὸ πάντων ἐν ταῖς συμπεριληφθείσαις περικοπαῖς ἐξ ὁμιλιῶν τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως⁵,—ἡ διδασκαλία τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζεται καὶ ὑπὸ τῆς Συνόδου,—ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τοῦ ἔκτου κεφαλαίου, καὶ ἐν τοῖς συμπεριληφθεῖσι Πρακτικοῖς τῶν ἐν Κων)πόλει τοῦ 1638 καὶ ἐν Κων)πόλει—Ἰασίῳ τοῦ 1642 Συνόδων. Τὸ

1. MCC. 34β, 1761. KIMEO. I, 474. MeΣπ. 124. MΘO. 177.

2. Αὐτόθι.

3. Παρὰ ταῦτα ἐν τῇ μετὰ χεῖρας ἐκδόσει τῆς Ὁμολογίας τοῦ Δοσιθέου περιλαμβάνεται καὶ τὸ τμήμα τοῦτο, ὡς φέρεται ἐν τῷ «Ἐγχειρίδιῳ», οὕτινος τὸ κείμενον ἀναδημοσιεύεται ἐν αὐτῇ ἀμετάβλητον.

4. Πρβλ. Β' Παρισινήν ἐκδοσιν τῶν Πρακτικῶν καὶ τῆς Ὁμολογίας σ. 358.

5. Αἱ ὁμιλίαι αὗται εἶναι καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς ἐπόψεως ἐνδιαφέρουσαι διὰ τοὺς εἰδικούς φιλολόγους.

ὑπόλοιπον τμήμα τῶν Πρακτικῶν ἔχει ἀπολογητικὸν ὑπὲρ τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως καὶ πολεμικὸν χαρακτῆρα. Πράγματι, πλὴν τῆς ἐν ἀρχῇ εἰσαγωγῆς, ἐν ἣ ἐκτίθεται τὸ ἱστορικὸν τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου, θίγονται τινες τῶν κυριωτέρων διαφορῶν μεταλὺ Ὁρθοδοξίας καὶ Προτεσταντισμοῦ γενικῶς καὶ χαρακτηρίζονται οἱ Διαμαρτυρόμενοι ὡς «αἰρετικοὶ καὶ αἰρετικῶν οἱ κορυφαῖότατοι», ὡς καὶ τοῦ μετὰ τὴν Ὁμολογίαν τελευταίου μέρους τοῦ ἔκτου κεφαλαίου, ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ προσευχῆς, μοναχῶν, νηστείας κλπ., ἐν τοῖς ὑπολοίποις κεφαλαίοις ἡ Σύνοδος, ὡς εἶδομεν, ἀποδεικνύει «τὴν Κυρίλλου ὁμολογίαν ἀδύνατον εἶναι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὁμολογίαν», καὶ ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἐγνώρισε τὸν Κύριλλον Λούκαριν «δημοσίως» διδάσκοντα καλβινικὰς διδασκαλίας, «οὔτε ἐν συνόδῳ, οὔτε ἐν ἐκκλησίᾳ, οὔτε ἐν οἴκῳ ὀρθοδόξου τινός, καὶ τέως εἰπεῖν, οὔτε κοινῶς, οὔτε κατ' ἰδίαν εἶπεν ἢ ἐδίδαξέ τι ὄψασθαι, ἐξ ὧν ἐκεῖνον πρσβεῦειν οἱ ἐναντίοι φασίν»¹, οὔτε ἤκουσεν αὐτοῦ λέγοντος ἢ βεβαιοῦντος ὅτι εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῆς φερούσης τὸ ὄνομά του Ὁμολογίας, οὔτε «δημοσίως ἐξέδωκε» ταύτην, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐγνώρισε τὸν «Κύριλλον ἐπιβιώσαντα μετὰ τὸν τύπον τῶν κεφαλαίων χρήματι ἐτῶν ἕξ καὶ ἀποφαινόμενον μεθ' ὄρκου μὴ εἶναι ἐκεῖνον τὸν τῶν κεφαλαίων πατέρα, μήτε μὴν τὴν ἐν τοῖς κεφαλαίοις πίστιν πρσβεῦειν, καὶ τέως τάναντία τοῖς κεφαλαίοις διδάσκοντα ἐπ' ἐκκλησίας, μόνον ὅτι οὐ συνέγραψε κατ' αὐτῶν, προφασιζόμενος...τὰ κεφάλαια ἐκεῖνα πάσης συστάσεως, τοῦ εἶναι Κυρίλλου ἐκθεσιν ἢ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὁμολογίαν, ἐστέρηται»². Εἰς ἐπίρρωσιν δὲ καὶ «τελείαν πίστιν τῶν λεγομένων» ὑπὸ τῆς Συνόδου παρατίθενται ἐκ «βίβλου ἰδιοχείρου Κυρίλλου...ἐκλογαί τινες, ἐκ-

1. MCC. 34β, 1656. KIMEO. I, 330. ΜεΣπ. 57. ΜΘΟ. 128. Ἡ Σύνοδος στρέφεται κατὰ πρῶτον καὶ κύριον βεβαίως λόγον κατὰ τῶν Καλβινιστῶν, εἶτα δὲ καὶ κατὰ τῶν Διαμαρτυρομένων ἐν γένει, κληρονομάζουσα τοὺς Λουθηρανούς («ἀδελφὰ δὲ πὼς φρονεῖ Λούθηρος Καλουῖνφ, εἰ καὶ ἐν τισὶ διαφέρειν δοκοῦσι». MCC. 34β, 1660. KIMEO. I, 335. ΜεΣπ. 59. ΜΘΟ. 129), χαρακτηρίζει δὲ ὡς προφανέστατον ψεῦδος, ὅτι «ἅπερ αὐτοὶ περὶ πίστεως φρονοῦσι, ταῦτα καὶ ἡ Ἀνατολικὴ φρονεῖ Ἐκκλησία» ὅλος τοῦναντίον, «ὡς ἀδύνατον ἐν τούτῳ ἅμα εἶναι φῶς καὶ σκότος ἢ Χριστὸν καὶ Βηλίαν, οὕτως ἀδύνατον τοῖς ἐναντίοις, ἕως ἂν ὑπὸ προστάτῃ Καλουῖνφ αἰρεσιάρχῃ τελοῦσι, ταῦτὸν εἶναι ἐν τοῖς περὶ πίστεως τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ» (MCC. 34β, 1656. KIMEO. I, 330, 331/2. ΜεΣπ. 57. ΜΘΟ. 128). Τοὺς Διαμαρτυρομένους γενικῶς χαρακτηρίζει ὡς «παμμάρους αἰρετικούς, χεῖρους πάντων ἀπίστων, λαλοῦντας ἄδικα κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ βλάβημα κατὰ τῶν ἁγίων», τὰ δὲ ὑπ' αὐτῶν διδασκόμενα ὡς «βέβηλα, σοφίσματα, νεωτερισμούς, κενοφανίας» κ.τ.δ., τοῦθ' ὅπερ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τοῦ πολεμικοῦ καὶ ἀπολογητικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἔργου τῆς Συνόδου ἐκείνης.

2. MCC. 34β, 1661. KIMEO. I, 340. ΜεΣπ. 61. ΜΘΟ. 131.

3. MCC. 34β, 1708. KIMEO. I, 395. ΜεΣπ. 85. ΜΘΟ. 150.

βληθεῖσαι ἐκ τῶν Κυρίλλου ὁμιλιῶν¹, ἃς ἐπὶ τῷ κοινῷ τῆς Κων)πόλεως, ἐνώπιον τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ αὐτὸς Κύριλλος τῷ ἰδίῳ στόματι ἔλεξε... πᾶν τοῦναντίον ἀποφαινόμενα τοῖς ὑποβολιμαίοις ἐκείνοις κεφαλαίοις»², καθ' ὅτι τὰ ἐν αὐταῖς περιεχόμενα «κατὰ διάμετρον ἀντίκειται τοῖς κεφαλαίοις ἐκείνοις καὶ ἐρωτήσεων»³. Κατὰ ταῦτα ἡ Σύνοδος κυρίως ἀποκλείει τὴν περιπτῶσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως δημοσίας καὶ ἐπισήμου, οὕτως εἶπειν, διδασκαλίας καλβινικῶν κακοδοξιῶν καὶ ἐκδόσεως τῆς Ὁμολογίας, οὐδόλως ἐγγνωμένη τί ἐπραξεν οὗτος κατ' ἴδιαν καὶ ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ, ἢ ἂν «πάντη λαθραίως ἐκείνα (τὰ κεφάλαια) ἐξέδωκεν»⁴. Ἀπ' ἐναντίας, ὡς καὶ δι' ἡμᾶς σήμερον, οὕτω καὶ διὰ τὴν Σύνοδον ἐκείνην καὶ τὸν ἐμψυχωτὴν αὐτῆς Πατριάρχην Δοσιθέον φαίνεται ὅτι ἡ δογματικὴ πίστις καὶ συνειδήσις τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως καὶ ἡ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ φερομένη Ὁμολογία ἤτο τι αἰνιγματικόν. Διὸ ἀρχομένη τοῦ πρώτου κεφαλαίου δηλοῖ: «Ὅποίας οὖν συνειδήσεως ἦν ὁ Κύριλλος, ἡμεῖς ἐν τῷ παρόντι δισχυρίζεσθαι οὐχ ὑπισχνόμεθα»⁵. Αἱ περὶ τῆς ὑπόπτου καὶ ἀδικαιολογήτου μάλιστα στάσεως τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως ἐν τῷ ζητήματι τῆς Ὁμολογίας ὑπόνοιαι τῆς Συνόδου καὶ τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου εἶναι εὐδιάκριτοι ἰδίως ἐν τῇ ὑποθετικῇ ἐκφορᾷ τῶν ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ καὶ ἀλλαγῷ λεγομένων⁶, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις ἐκδηλώσεσι καὶ ἐκφράσεσιν αὐτῶν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις συγγράμμασι τοῦ Δοσιθέου. Οὕτω π. χ. ἐν τέλει τοῦ πέμπτου κεφαλαίου λέγει, ὅτι ἡ ἐν Κων)πόλει Σύνοδος τοῦ 1638, «εἰκάσασα ἐκείνον μὴ καθαρεύειν τῆς κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως δολιότητος, μήτε μὴν φροντίσαι περὶ τοῦ ποιμνίου, ὡς ἔδει, ὄνομαστί τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλεν... Τὰς μὲν Συνόδους κατ' ἐκείνου ψῆφον ἐξενεγκούσας δικαίαν οὐκ αἰτιώμεθα, μάλιστα δὲ καὶ μακαρίζομεν, ὡς κατὰ και-

1. Ἡ γνησιότης καὶ αὐθεντία τῶν ὁμιλιῶν τούτων, μαρτυρουμένη ὑφ' ὀλοκλήρου Συνόδου, καὶ δὴ ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν θὰ ἔζων ἀκόμη αὐτήκοοι μάρτυρες τούτων, νομίζομεν ὅτι δὲν δύναται σοβαρῶς νὰ τεθῆ ἐν ἀμφιβόλῳ. Ζήτημα μόνον εἶναι, ἂν αἱ ὁμιλίαι αὗται ἐξεφωνήθησαν πρὸ ἢ μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐξεφωνήθησαν καὶ μετὰ τὴν ἐκδοσιν αὐτῆς, διότι ὁ Πατριάρχης δὲν ἠδύνατο ἐνώπιον ὀρθοδόξου ἀκροατηρίου νὰ κηρύξῃ δημοσίως καλβινικὰς ἑτεροδιδασκαλίας.

2. MCC. 34β, 1664. KIMEO. I, 341. MeΣπ. 62. MΘO. 131.

3. MCC. 34β, 1689. KIMEO. I, 375. MeΣπ. 76. MΘO. 143.

4. MCC. 34β, 1661. 1693. KIMEO. I, 338. 379. MeΣπ. 60. 78. MΘO. 130. 144.

5. Προσθήκη Γ' ἐκδόσεως, Ἐγχειρίδιον κατὰ τῆς καλβινικῆς φρενοβλαβείας, σ. 6.

6. MCC. 34β, 1693 ἐξ. KIMEO. I, 379 ἐξ. MeΣπ. 78 ἐξ. MΘO. 144 ἐξ. Π. χ.

«Εἰ γὰρ Κύριλλος οὗτος βεβαίως καὶ ἀληθῶς αἰρετικὸς ἦν, πᾶς κείνος συνέγραψε τὰ θρυλούμενα κεφάλαια, καὶ ἄλλα μὲν ἐδίδασκε δημοσίως, ἄλλα δὲ ἐπίστευε τῇ καρδίᾳ, κατὰ τῆς ἰδίας συνειδήσεως ἔγραψε καὶ ἐπίστευσεν, οὐ κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἣν περιέποι το Πνεῦμα τὸ ἅγιον» (Αὐτόθι).

ροὺς καλῶς ὑπὲρ τῆς εὐσεβοῦς ἀγωνισθείσας πίστεως, καὶ αἰτίαν εὐλογον ἐχούσας τὴν ἐκείνου μακρὰν σιωπὴν εἰς τὸ ἐκείνον ἐπιτιμῆσαι πρὸς καὶ ἄλλων σωφρονισμόν¹. Ἐκείνον δέ, εἰ καὶ μὴ ἀναθεματίζομεν, ἀλλὰ θρηνοῦμεν, ὅτι τῇ σιωπῇ τοσοῦτον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξήγγειρε τῶν ἐχθρῶν πόλεμον. Εἰ δ' ἦν ἀληθῶς αἰρετικὸς Καλουῖνόφρων καὶ οὐ μετεμελήθη... ἀλλ' ἔμεινεν αἰρετικά καὶ πιστεύων καὶ φρονῶν, χωρὶς πάσης ἀντιλογίας τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι καὶ ἀφορισμῷ μετὰ τῶν συμμύστων αὐτῷ αἰρετικῶν καθυποβάλλομεν»². Οὕτως ἄρα καὶ ἐξ αὐτῆς ἀκόμῃ τῆς οὕτω συγκεκαλυμμένως ὁμιλοῦσης περὶ τοῦ Κυρίλλου Λουκάρως Συνόδου τῶν Ἱεροσολύμων

1. Αὐτονόητον ὅτι ἡ ἐπίκλησις τῆς καταδικασάσης προσωπικῶς τὸν Δούκαριν Συνόδου ἐν Κων)πόλει τοῦ 1638 καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς, δεικνύει τὰς κατὰ τοῦ Λουκάρως ὑπονοίας τοῦ Δοσιθέου καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς Συνόδου.

2. MCC. 34β, 1721. KιMEO. I, 422/3. MΘO. 159. Καὶ ἀλλαχοῦ λέγει: «Μηδὲ γὰρ ὡς ἐφ' ἀγίῳ ἐγκαυχάσθωσαν Κυρίλλω οἱ ἀντίδικοι, ὅτι οὐ πεφόνευται ἀδίκως, ὡς οὗτοι χαίρουσι λέγειν, ἢ ἔνεκα τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ τοιοῦτος νομισθεῖ, ἀλλ' ἀμέτρως κεκτημένος τῆς φιλαρχίας τὸ ἐγκλημα, ὃ καὶ νόσον τοῦ Ἐωσφόρου ὁ μέγας οἶδε Βασιλεῖος, ἐξ ἡδύορθωσις Γ' ἐκδόσεως σ. 20) παρανόμως, ἐπὶ τῇ πρώτῃ τῇ δοκούσῃ νομίμῳ, καταδυναστεύσας τοῦ θρόνου Κων)πόλεως, μετὰ μυριῶν ἐξόδων καὶ ταλαιπωριῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν (τῇ τῶν ἔξω ἀπληστία καὶ τῇ τοῦ Φιλάντρας πρέσβεως συμμαχίᾳ χρώμενος, δι' ὃν καὶ ὑποψία μᾶλλον ἐγένετο τῇ Ἐκκλησίᾳ) τὸν ἐπονείδιστον ἐκείνον εἴληψε θάνατον. Ὅν τοιαῦτα περὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ πεπραχότα, εἰ καὶ εὐσεβῆ συμβέβηκεν εἶναι, ὡς ἁμαρτωλὸν εἶχομεν, καὶ ἁμαρτωλὸν τοιοῦτον, ὃς δίκας τίσειν ἔμελλε παρὰ τῷ Θεῷ ἔνεκα τῶν κακῶν, ἃ τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰργάσατο ἀδεῶς· νῦν δὲ καὶ ἀσεβείας γενόμενον πατέρα, ὡς οἱ ἐναντίοι δυσχυρίζονται, οὐχ ἅγιον, ἀλλ' ἄθλιον καὶ ὡς μὴ ἔχοντα ὄλωσ μετὰ Χριστοῦ μερίδα γινώσκομεν» (MCC. 34β, 1709. KιMEO. I, 397[8. MεΣπ. 86. MΘO. 151). Ἀλλὰ καὶ ἰδιαιτέρως ὁ γράφας τὰ Πρακτικά τῆς Συνόδου Πατριάρχης Δοσιθέου μαρτυρεῖ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ παραλειπομένοις ἐκ τῆς Ἱστορίας περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων τάδε: «Ὁ γὰρ Κύριλλος, εἰ καὶ ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ ἀφέλησε τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς διαφόρους τόπους καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ρωσίαν πεμφθεὶς ἀρχιμανδρίτης ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείας Μελετίου πολλὰ καὶ μεγάλα ἐνήργησεν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, ἐν τῷ τέλει ὁμως τῆς ζωῆς αὐτοῦ σιωπήσας καὶ μὴ τὸν πρεπούμενον ἀγῶνα ποιήσας κατὰ τῶν Καλβίνων, ἔδοξε κακόφρων καὶ ἀνάξιος καὶ τοῦ θρόνου καὶ τοῦ ὀνόματος... καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐπίβουλος». (Παρά Δ. Π. Κεραμεῖ, μν. ἔ. τ. I σ. 278). Καὶ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων σ. 1171 γράφει: «Κύριλλος ὁ Δούκαρις πατριαρχεύσας ἦν ὀρθόδοξος, ὡς καὶ πρότερον, καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι ὀρθόδοξος... Ὅτι ὁμως ἦν κρύφιος αἰρετικὸς, ἔστι φανερόν ἐκ πολλῶν συστατικῶν, εἰ καὶ λαθραίων καὶ ἐν παραβύστω γεγεννημένων». Καὶ ἐν σ. 1172 γράφει, ὅτι ὁ Θεόφιλος Κορυδαλλεὺς «ἦλθεν εἰς Κων)πολιν πρὸς τὸν Κύριλλον Δούκαριν, καὶ ἠνώθη ὁ ὑπουργὸς τῷ ὑποκριτῇ, ὁ ἄθεος τῷ αἰρετικῷ, εἰ καὶ εἶχον ἐν παραβύστω τὰς βλασφημίας αὐτῶν... Ἀποθανόντος γὰρ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρως καὶ Κορυδαλλεὺς συναπέθανε καὶ ἡ ἀσέβεια αὐτῶν, μείνασα μόνοις τοῖς Καλβίνους».

καὶ τοῦ προέδρου αὐτῆς Πατριάρχου Δοσιθέου δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς ὃ συμπέρασμα καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων λόγων ἡμεῖς ἔχομεν ἤδη καταλήξει, ὅτι δηλαδή Κύριλλος ὁ Λούκαρις, μὴ τηρήσας τὴν ἦν ὠφέλεν ἔναντι τοῦ Καλβινισμοῦ καὶ τῆς Ὁμολογίας ἐκείνης στάσιν, δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ ὅτι υἰοθέτησε τὴν καλβινικὴν ἐκείνην Ὁμολογίαν, ὑποστὰς καὶ τινα ἐξωτερικὴν καλβινικὴν ἐπίδρασιν, ἧς ὁ βαθμὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῆ ἀκριβῶς¹.

Ὑπολείπεται τέλος νὰ ἐξετασθῆ τὸ ζήτημα τοῦ συγγραφέως τῶν Πρακτικῶν τῆς Συνόδου. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχη, ὅτι δηλ. συγγραφεὺς οὐ μόνον τῆς Ὁμολογίας ἀλλ' ἅμα καὶ τῶν Πρακτικῶν εἶναι ὁ Πατριάρχης Δοσιθεός, ὡς ἀπλῆ συγκριτικὴ ἀνάγνωσις ἀμφοτέρων, ἐν ἐνιαῖον καὶ ἀδιάσπαστον ὄλον ἀποτελούντων, καὶ ἀντιπαραβολὴ τοῦ περιεχομένου, τοῦ ὕφους, τῆς γλώσσης κ.τ.τ. αὐτῶν πείθει πάντα ἔμπειρον περὶ τὰ τοιαῦτα καὶ γνώστην τῶν κατὰ τὸν Δοσιθεόν. Τοῦτο ἄλλως τε δεικνύται καὶ ἐκ τῆς ἐν ἔτει 1690 γενομένης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δοσιθέου τρίτης ἐκδόσεως τῆς Ὁμολογίας, μεθ' ἧς ὁ Πατριάρχης συνήνωσεν εἰς ἓν ἴδιον ἔργον καὶ τὰ Πρακτικὰ τῆς Συνόδου, ἀπαλείψας τὰς ἀρχικὰς ἐπιγραφὰς ἀμφοτέρων, καὶ δὴ τὴν ἀνωτέρω παρατεθεῖσαν γενικὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πρακτικῶν τῆς Συνόδου, τὴν περιλαμβάνουσαν καὶ τὴν Ὁμολογίαν: «Ἄσπις Ὁρθοδοξίας... *συντεθεῖσα παρὰ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τοπικῆς Συνόδου ἐπὶ Δοσιθέου*» διὰ τοῦ κοινοῦ καὶ περιεκτικωτέρου τίτλου: «Ἐγχειρίδιον ἐλέγχον τὴν καλβινικὴν φρενοβλάβειαν, συκοφαντοῦσαν τὴν ἀνατολικὴν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, φρονεῖν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ὡς αὐτοὶ οὔτοι, οἱ Καλοῦντι δηλονότι, κακοφρονοῦσι, προβάλλοντες εἰς πίστιν δῆθεν τῶν λεγομένων αὐτοῖς τὰ λεγόμενα Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως κεφάλαια, *συντεθὲν παρὰ Δοσιθέου, Πατριάρχου τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἑξακοσιοστὸν ἑβδομηκοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐνσάρκου ἐπιφανείας*». Ἐνῶ δὲ ἐν τῇ ἀρχικῇ καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκδόσεσιν ἡ «*Σύνοδος*» ἐν ἀρχῇ τῶν Πρακτικῶν αὐτῆς ἀπηνυθύνετο «τοῖς ἀπανταχοῦ γῆς καὶ θαλάσσης ὀρθόδοξοις ἐπισκόποις, ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς ἡμῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς εὐσεβέσι καὶ ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς, τέκνοις ἀγαπητοῖς

1. Βλέπ. πλείω ἐν Ἰω. Καρμίρη, μν. ἔ. σ. 207/31. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὃ Κύριλλος Λούκαρις, καίπερ ἐξαναγκασθεὶς νὰ ὑπογράψῃ ἀμετάβλητον τὸ προσκομισθὲν αὐτῷ καλβινικὸν σχέδιον τῆς Ὁμολογίας, φαίνεται οὐχ ἥτιον ὅτι ἐπήνεγκεν ὠρισμένας τροποποιήσεις εἰς αὐτὸ ἐπὶ τὸ ὀρθοδοξότερον, διὰ τινος τῶν ὁποίων συγκατετέθησαν πιθανῶς καὶ οἱ Καλβινισταὶ συντάκται τῆς Ὁμολογίας, ἵνα οὕτως ἐξαπατήσωσιν εὐχερέστερον τοὺς ἀφελεῖς Ὁρθοδόξους, προσφέροντες αὐτοῖς ~~καλβινικὴν κατ' οὐσίαν ὀμολογίαν πίστεως, ἀλλ' ὑπὸ ἐξωτερικὴν μορφήν καὶ ἐμφάνεισιν κακοτέχνως ὀρθόδοξον καὶ μὲ τὴν ὑπογραφὴν ὀρθοδόξου Πατριάρχου~~. (Αὐτόθι σ. 226).

ἡμῶν, ἐν Κυρίῳ χαίρειν», ἐν τῇ τρίτῃ ἐκδόσει ὁ Δοσιθεὸς ἀντικατέστησε ταῦτα ὧδε: «*Δοσιθεὸς* ἔλεῖψ Θεοῦ Πατριάρχης τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσεως πόλεως Ἱεροσολύμων τοῖς ἀπανταχοῦ γῆς καὶ θαλάσσης ὀρθοδόξοις ἐπισκόποις, ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς ἡμῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς εὐσεβέσι καὶ ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς, τέκνοις ἀγαπητοῖς ἡμῶν, ἐν Κυρίῳ χαίρειν». Τοιοῦτοτρόπως, ἐνῶ ἀρχικῶς τὰ Πρακτικὰ μετὰ τῆς Ὁμολογίας ἐδημοσιεύθησαν ἐπ' ὀνόματι τῆς Συνόδου τῶν Ἱεροσολύμων, νῦν δημοσιεύονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ προέδρου αὐτῆς καὶ συντάκτου αὐτῶν Πατριάρχου Δοσιθέου. Ἐπειτα δὲ καὶ ρητῶς ἐν τῷ «Ἐγχειριδίῳ» του σ. 81 ὁ Δοσιθεὸς γράφει: «Καὶ ἡμεῖς ἐν ἔτει ἀρχοῦ συγγράφομεν ἀπὸ τῆς αἰτίας ταύτης τὸ παρὸν Ἐγχειρίδιον», καὶ ἀλλαχοῦ: «καὶ ἡμεῖς ἐγχειρίδιόν τι, ἔλεγχον τῆς καλβινικῆς φρενοβλαβείας ἐσχεδιάσαμεν»¹, ὅπερ διμερῆς ὄν, περλαμβάνει τὰ τε Πρακτικὰ τῆς Συνόδου καὶ τὴν Ὁμολογίαν αὐτοῦ. Ἐπίσης σημαντικὸν εἶναι καὶ τὸ σχόλιον τοῦ Δοσιθέου ἐν τῷ «Ἐγχειριδίῳ» σ. 81: «Χρῆ εἰδέναι ὅτι ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ τῷ ἐπιγραφομένῳ τῆς ἐν Βηθλεὲμ Συνόδου ἡμαρτημένως εἰπὼν ὁ συγγραφεὺς περὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου, τοῦ ιη', ἤδη ἐπιδιορθούμενος ἑαυτὸν εἰς πλάτος ἐξήνεγκεν αὐτό, εἰπὼν πάντα τὰ ἀναγκαῖα περὶ αὐτοῦ». Ἀκριβῶς λοιπὸν ἐπειδὴ ἀμφοτέρωτα ταῦτα ἦσαν ἴδιον ἐνιαῖον ἔργον τοῦ Δοσιθέου, προέβη ἐλευθέρως οὗτος ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ ἐκδόσει αὐτῶν εἰς ἰκανὰς καὶ σημαντικὰς μεταβολάς, προσθαφαιρέσεις καὶ διορθώσεις ἀμφοτέρων, ἅς δὲν θὰ ἠδύνατο βεβαίως ν' ἀποτολήμῃ, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἀποκλειστικοῦ ἔργου τῆς Συνόδου, ὡς δὲν ἐπραξε τοῦτο καὶ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῶν Συνόδων Κων/πόλεως τοῦ 1638 καὶ Κων/πόλεως—Ἰασίου τοῦ 1642, τοῖς περιληφθεῖσιν ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ του σ. 20—29². Τέλος ὡς ἐκ περισσοῦ παρατηροῦμεν ὅτι, τὸ γεγονός ὅτι ὁ Δοσιθεὸς εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῆς τε Ὁμολογίας καὶ τῶν Πρακτικῶν, ἅτινα ἡ Σύνοδος εἶτα ἐπεκύρωσε καὶ υἰοθέτησεν, οὐδαμῶς μειοῖ τὴν ἱστορικοδογματικὴν καὶ συμβολικὴν σημασίαν αὐτῶν, συμφώνως καὶ πρὸς τὰ ἄλλα γνωστὰ προηγούμενα ἄλλων Συνόδων³.

(Συνεχίζεται)

1. Πρβλ. ἀνωτέρω σ. 108 ὑποσημ. 2 καὶ σ. 110 ὑποσημ. 1.

2. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων ἐλέγχεται ἀδικαιολόγητος ἡ ἐπιφυλακτικότης καὶ πιθανολογία τῶν W. Gass καὶ F. Gavin, θεωρούντων τὸν Δοσιθεὸν «wahrscheinlich» καὶ «probably» συγγραφεὰ καὶ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἱεροσολυμητικῆς Συνόδου. (Πρβλ. W. Gass, Symbolik der Griechischen Kirche, Berlin 1872, σ. 81. F. Gavin, Some aspects of contemporary Greek Orthodox Thought, Milwaukee and London 1925, σ. 216).

3. Ὡς ἤδη ὀρθῶς ὁ A. Palmieri παρατήρησε, «quod tota Synodus, vel plura ex eius membris, collatis viribus, eadem non composuerint, valorem symbolicum confessionis Dosithei, ac significationem historicam Clypei orthodoxae fidei non imminuit. In cunctis enim synodis contingit, ut scripta unius viri, quorum doctrina Patribus perplacet, ab eis ita approbentur, ut illud quod documentum erat individuale, per hancce approbationem synodicum evadat. Hoc idem de actis concilii hierosolymitani a Dositheo compositis asserendum est». (Theologia dogmatica orthodoxa, Florentiae 1911, τ. I σ. 482).